Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences

ISSN: 1306-7877 e-ISSN: 2147-5644

Aralık / December 2019, 27 : 353-383

Yûsuf Peygamber Adına Dâir Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma

An Etymological and Etiological Enquiry Concerning The Name of The Prophet Joseph

Mehmet Sait TOPRAK

Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Süryani Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Assoc. Prof. Dr., Mardin Artuklu University, Faculty of Letters, Department of Syriac Language and Culture

Mardin, Turkey

msaittoprak@gmail.com

https://orcid.org/0000-0002-5252-5875

Makale Bilgisi / Article Information

http://dx.doi.org/10.29228/tbd.2007.39757

Makale Türü / ArticleTypes: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 15 Kasım / November 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 08 Aralık / December 2019

Yayın Tarihi / Published: 31 Aralık / December 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 27

Sayfa / Pages: 353-383

Copyright © Published by Toplum Bilimleri Dergisi – Journal of Social Sciences.

All rights reserved. www.toplumbilimleri.com

Yûsuf Peygamber Adına Dâir Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma

Öz: Bu makale, Arapça'da bilinen okunuşuyla 'Yûsuf', İbranca 'Yosef', Aramca 'Yawsef' adının etimolojisini dilbilimsel araçlar vasıtasıyla multidisipliner bir tarzda ele almaya dâir 'theo-linguistik' bir deneme özelliğini taşımaktadır. Bu açıdan, '*Prosopografi*'nin araştırma alanı içerisinde kişi adları ve/veya tarihte kim kimdir'in tesbiti bağlamında 'Yûsuf' adının mevcut veriler ışığında gerçek etimolojik kökeninin etiyolojik yorumlarıyla belirlenmesi ve '*Onomastik*' açıdan bu özel adı bir antroponim olarak derinlemesine incelenmesi teşebbüsü, kilit noktada olan bu adın Kutsal Kitaplar kronolojisine, Kutsal Kitap araştırmalarına (Tanakh, İnciller, Kur'ân) önemli bir bilimsel katkı ve değer sunacağı kanaatindeyiz. Bu özelde, Yûsuf antroponiminin Mısır hânedanları, bu dönemlerdeki adlandırma gelenekleri / teâmülleri, Yûsuf peygamberin yönetimdekilerle olan ilişkisinin ve sahip olduğu yetilerinin bu şekilde adlandırmada ne denli etkin ve etkili olduğu hususu Dilbilim, Tarih, Arkeoloji, Teoloji, Mitoloji'nin sunduğu veriler ışığında ele alınacaktır. Kutsal Kitap metinleri içerisinde geçen özelde Yûsuf adı, genelde ise bu kitaplarda geçen diğer tüm adların yazmanlarca hangi şartlar altında ve nasıl kaydedildiği ve adlandırıldığı sorunsalına dâir ortaya koyacağımız ipuçları, bize sadece Yûsuf adının değil, bu bağlamda diğer tüm adların -her bir ad ayrı bağlamlarda olsalar da- adlandırma kurallarını sunma olasılığı tanıyacağı kanısını taşımaktayız. Elde ettiğimiz veriler ve bunlara dayalı olarak inşa ettiğimiz kâideler ışığında, sözkonusu Biblik-Yeni Ahidsel-Kurânsal şahsiyetlere verilen adların / adlandırmaların tarihsel zaman içerisinde hangi dönemde yaşadıkları ve 'gerçek'te kim olduklarını belirlemede önemli bir veri sunabileceğini düşünmekteyiz. Bunun yanında, görüleceği üzere tanıtlamayı ve kanıtlamayı ümit ettiğimiz; özel adlar olarak bilinen Kutsal Kitaplarda geçen adlandırmaların ve ad verme geleneğinin, yer adlarının 'olaylar-kurgular' özelinde şahıs adları yardımı ile bir takım tarihsel algıları oluşturma-kurma-kurgulama ve bunları mitolojik öğelerle daha güçlü kılma amacını taşıdığını söyleyebiliriz. Kutsal kabul edilen kitaplardaki özellikle şahıs adlarını / adlandırmalarını ele alan özel bir Onomastik Bilimi'nin kurulmasının bu söz konusu Kutsal Kitap kişi(lik)lerinin yerli yerine oturtulmasında önemli bir katkı sunacağı ümidini taşımaktayız. Bu türden yer adlarının bilimsel bir tarzla ele alındığı '*Toponimi*' ile yine Yûsuf' adı üzerinden etnik kökeni ile ilgili değerlendirmelerde yapılan kimi saptamaların '*Etnonim*' araştırmaları üzerine kişinin etnik öz kimliği veya kendisini nasıl adlandırdığı üzerinden '*Etimolojik*' bir araştırmayı sürdürmenin bilimselliğe uygun olacağı kanaatindeyiz.

Anahtar Kavramlar: Etimoloji, Iu, Yu, Yo, Yaw, Sif, Sef, Suf, Seph, Zeph, Zaph, Iusif, Yosef, Yawsef, Yûsuf, Ṣafnaṯ Paᶜnêaḥ, Ṣofnaṯ Paᶜnêaḥ, TṢafnaṯ Paᶜnêaḥ, Zafnaṯ Paᶜnêaḥ Psonthomphanēch, Mısır, Çıkış, Hyksos, Tanakh, İnciller, Kur'ân, Prosopografi, Onomastik, Toponomi, Etnonim, Antroponim.

An Etymological and Etiological Enquiry Concerning The Name of The Prophet Joseph

Abstract: This article holds the feature of being a 'theo-linguistic' essay on dealing with the etymology of the name 'Yusuf' in Arabic, 'Yosef' in Hebrew and 'Yawsef' in Aramaic through linguistic tools in a multidisciplinary way. In this respect, we believe that the attempt to determine the real etymological origin of the name 'Joseph' in the light of the available data in the context of 'Prosopography' research field concerning names of people and/or 'who is who in history' and to examine this particular name in detail as an anthroponym in terms of

'Onomastic' will provide an important scientific contribution and value to chronology of Holy Scriptures and their research (Tanakh, Gospels, Qur'an). In this particular, the Egyptian dynasties of the anthroponyms of Joseph, naming traditions in this period, the relationship of the Joseph prophet with the rulers and his activeness and effectiveness in this way will be discussed in the light of the data provided by Linguistics, History, Archeology, Theology and Mythology. We believe that the clues we will put forward through questioning how and under which conditions the name 'Joseph' stated in Holy Books and in general all the other names in those books were registered by clerks will hold the possibility of presenting naming conventions. In the light of the data we have built and the pedestals we have built based on them, we think that the names / names given to these Biblical-New Testament-Qur'anic personalities can provide important data in determining the period in which they lived and who they were in the real time. Besides, as it can be seen we hope to prove and demonstrate the naming and naming tradition in the Bible, known as special names, is intended to create, construct and construct a number of historical perceptions with the help of individual names in the context of 'events-fictions' and to make them stronger with mythological elements. We hope that the establishment of a special Onomastics Science in the books that are considered sacred, specially addressing individual names / personalities, will make an important contribution to the indigeneousness of these Biblical person(alitie)s. We think that it would be more appropriate for scientific purposes to maintain an 'etymological' research on the basis of ethnic identity or how one calls himself and to make determinations in 'toponym' made in the evaluations regarding the ethnic origin of the name 'Joseph'.

Keywords: Etymology, Iu, Yu, Yo, Yaw, Sif, Sef, Suf, Seph, Zeph, Zaph, Iusif, Yosef, Yawsef, Joseph, Ṣafnaṯ Paᶜnêaḫ, Ṣofnaṯ Paᶜnêaḫ, TṢafnaṯ Paᶜnêaḫ, Zafnaṯ Paᶜnêaḫ Psonthomphanēch, Egypt, Exodus, Hyksos, Tanakh, New Testament Books, Qur'an, Prosopography, Onomastics, Toponomy, Ethnonym, Anthroponym.

GİRİŞ

İnananları tarafından Kutsal Kitaplar[1] olarak adlandırılan Tanakh, Yeni Ahid Külliyatı ve Kur'ân'daki ad(landırma)lar üzerine multidisipliner bir yaklaşımla bilimsel temelde kurallarını ortaya koyduğumuz ve yeni bir bilim olarak tasarladığımız 'Kutsal Kitaplar Onomastikası'nın ilk nüvesinin ve tecrübî olarak denemesinin, Semitik dinlerin kurucu kimliğinin baş mimarı ve kişiliği olan Yahudî, Hıristiyan ve İslâm tarihi ve teolojisinde önemli bir yer tutan Yûsuf ad(landırılmas)ı özelinde yapılması araştırmamızı ve bunda elde ettiğimiz bulgularla ulaştığımız sonuçları daha heyecanlı kılmıştır.

[1] Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların bu külliyatlara kutsal sıfatları hangi şekillerde ve adlarla verdikleri, bu adlara ne tür anlamlar yükledikleri konusuna, -hele hele Batı dillerindeki kullanımlarına- burada asla girmek niyetinde değiliz. Ancak ᶜAhd-i ᶜAtîḳ (Diyatiqi ᶜatîḳtho), ᶜAhd-i Cedîd (Diyatiqi ḥadto/ ܕܝܬܩܐ ܚܕܬܐ) Sᵊbarto (ܒܫܪܬܐ: Beşaret =Müjde = İncil), Kitâb-ı Muḳaddes, Ḳur'ân-ı ᶜAzîm, Ḳur'ân-ı Kerîm, ᶜAzîz (el-Fussilet 41/41), Aḥsenu'l-ḥadîs (ez-Zümer 39/23), ᶜAliyyᵘⁿ (ez-Zuhruf 43/4) (ve diğer adlar) gibi adlandırmalar ve sıfatlandırmalar başka uzun bir makale konusudur. Sözgelimi Yunanca'dan Arapçalaştırılarak Kur'ân'da yer alan 'İncil' kelimesinin tam karşılığı olarak yine Ḳur'ân'a ikil bir sıfat olarak Nezîr'le birlikte '**BeŞîR**' sıfatının (Bk. el-Fussilet 41/4) kullanılması oldukça dikkat çekicidir. Hıristiyanlar da Aramca-Süryanca olarak bunu müjde anlamına gelen '**S**ᵊ**B**a**R**ṯoᵊ' şeklinde adlandırırlar.

1. Kutsal Kitaplardaki Ad(landırma)lara Dâir Yeni Bir 'Anlam(a)' Çabası

1.1. Kutsal Kitaplar bağlamında özel şahıs adlarının 'etimolojik analizleri'ni ortaya koyarken, öncelikle bu ad(landırma)ları Kutsal Kitaplardaki 'etiyolojik yorumları'na bağlı olarak ele almak, araştırmaya konu ettiğimiz sorunsalı uygun bir yöntemle anlaşılır kılacağı kanısındayız. Mitolojik karakterler giydirilen adlarla ilgili 'etimolojik' analizin 'etiyoloji' ile ve onun da 'mitolojik' anlatının sembolik üslûbu ve 'teoloji'nin kendine özgü dili ile bağlantılı olması olasıdır. Zira sözlü-yazılı olarak dolaşımda olan mitsel-folklorik kurgusal rivâyetlerin doğrudan veya bu rivâyetlerin kalıntılarından 'râvî-rivâyet' yoluyla aktarılması sonucu olarak; (a) Şahısların kişilikleri ve özel adları/adlandırılmaları, kurmaca-mitsel veriler üzerine inşâ edilen aktarıların tarihselleştirilmesinden ibaret olup olmadığı, (b) Özelde Yûsuf adı bağlamında genelde ise Kutsal Kitaplarda bütün ad(landırma)lara konu olan söz konusu imaj-ikiz kişi(lik)lerin[2] kutsal kitaplarda yaptıkları eylemle ilişkili olarak kurgulanan hikayeye göre adlarının teşekkül edip etmediği konusu önem taşımaktadır.

1.2. Zira, makale konumuz olan 'Yûsuf'un babası Yaᶜḵub'un kendisini Tanrıyla sabaha kadar güreştiği sanrısıyla Tanrı 'EL'[3] ile 'GÜREŞEN' anlamına gelen 'Yisraᵊel'[4] olarak tanıtması/ adlandırması[5], Yaᶜḵub'un babası'Yitsḥaḵ'ın yaşlı ve kısır Sare ile İbrahim'in bir anne ve babanın sevincini ve gülüşünü anlatan adlandırması[6], Yûnus'un[7] Ninova ve 'Nûn'la yani

---

2 İmaj-ikiz-çift-çift-eş izlek olarak düşünülmelidir.

3 'el-LAT' ve/veya 'al-LAT'taki (الآت) ve 'el-LAH' ve/veya 'al-LAH'taki (الآه), 'İ(L)-LAT' /İ(L)-LAH' (اللة - الله) ve dahi 'İLAH' (اله) ve çoğulu 'ALİHET'deki (آلهة) 'TA', 'ta-i merbute'dir ki; yani burada 'kapalı te (ة)' 'açık te'den (ت) farklı olarak dişil olan isimlerin sonuna gelir ve sözel dilde telaffuzda sonda 'h' /ah/ eh/ olarak telaffuz edilir. Buna göre; Akadça 'EL' ya/da 'İL', eril tekil Tanrı [Sumerce'de DİNGİR-DiĞİR-il bir tür TENGRİ ve/veya Sümerlice cinsiyet olmayan bir dil olduğu için Tanrıça da olabilir]- İLu /İL-um ve İLlati ve İLlatum da bu isimlerin sırasıyla eril ve dişil çoğullarıdır. Böylece, Semitlerin 'EL'i / İL'i de sonuna aldığı eklerle İbranilerce, Elamlarca, Aramilerce, Nabatlarca, Araplarca (ve diğer Samilerce) dillerin fonolojik ve morfolojik kurallarına uygun olarak nasıl dönüştürüldüğünü rahatça görmek olanaklıdır. İlgili makaleden bir fragman için Bk. Mehmet Sait Toprak, "al-LAT, al-LAH ve el-LAT Kelimelerinin Etimolojik ve Etiyolojik Kök(en)leri Üzerine Bir Araştırma: Theo-linguistik Bir Okuma Denemesi", (yayın aşamasında makale).

4 Yakub'un Tanrı'yla güreşip İsrail ad(landırmas)ını aldığı oldukça problemli mitolojik anlatısı şöyledir: Yaratılış 32/22-32: Yakup o gece kalktı; iki karısını, iki cariyesini, on bir oğlunu yanına alıp Yabbuk Irmağı'nın sığ yerinden karşıya geçti[22]. Onları geçirdikten sonra sahip olduğu her şeyi de karşıya geçirdi[23]. Böylece Yakup arkada yalnız kaldı. Bir adam gün ağarıncaya kadar onunla güreşti[24]. Yakup'u yenemeyeceğini anlayınca, onun uyluk kemiğinin başına çarptı. Öyle ki, güreşirken Yakup'un uyluk kemiği çıktı[25]. Adam, "Bırak beni, gün ağarıyor" dedi. Yakup, "Beni kutsamadıkça seni bırakmam" diye yanıtladı[26]. Adam, "Adın ne?" diye sordu. "Yakup."[27] Adam, **"Artık sana Yakup değil, İsrail denecek"** dedi, "**Çünkü Tanrı'yla, insanlarla güreşip yendin."**[28] Yakup, "Lütfen adını söyler misin?" diye sordu. Ama adam: "Neden adımı soruyorsun?" dedi. Sonra Yakub'u kutsadı[29]. Yakup, "Tanrı'yla yüzyüze görüştüm, ama canım bağışlandı" diyerek oraya **Peniel** adını verdi[30]. Yakup Peniel'den ayrılırken güneş doğdu. Uyluğundan ötürü aksıyordu[31]. Bu nedenle İsrailliler bugün bile uyluk kemiğinin üzerindeki siniri yemezler. Çünkü Yakub'un uyluk kemiğinin başındaki sinire çarpılmıştı[32]. Burada her satırda Sumer, Babil-Mezopotamya, Akad, Yunan tanrı ve yarı-tanrı figürlerinin anlatılarının Torah yazarlarınca dönüştürülerek hikaye formuna sokulduğu oldukça açıktır. Sözkonusu 'Yisraᵉ-EL' ad(landırmas)ının daha sonra ulus adı olarak Kur' ân'da da 'Benî İsrâîl' şeklinde yer alması, bu mitolojik anlatının oluşturduğu adlandırmanın 'Kur'ân'da aynı bağlamda benimsenip kullanılmasının devam ettirildiğini görmekteyiz. [Makalede İbranca Kutsal Kitabın Rud Kittel, A. Alt, Otto Eissfeldt, P. Kahle, W. Baumgartner, G. Beer, *Biblia Hebraica*, Württembergische Bibelanstalt Stuttgart 1937 baskısı kullanılmıştır.].

5 Epiphanius- Frank Williams, *The Panarion of Epiphanius of Salamis*, Book I, Sects 1-46 (Leiden: Brill Academic Publishers, 1987), 21, 1:11.

6 Bk. Yaratılış 21 /3; 17/19.

7 Dikkat edilirse Kur'ân'da adların ilk hecesinin Arapça 3. teklik eril şahıs kipinde muzariyat harfi 'y' [İbranca 'i' olabilir] şeklindeki okuyuşla Yû, Ya, İs (sırasıyla İbranca:Yo, Ya, Yis) başlamasının eylem ile adlandırma arasında bir ilişkinin var olduğuna, ve bu ilişkisellikten doğan geleneğin Tanakh'taki şekliyle olduğu gibi kabul gördüğü varsayılabilir.

balıkla ilişkisi, Davud'un[8] demirle, İsmail'in 'Yişmaᶜil' okunuşuyla çölde sesini duyan tanrısı[9], Adem'in adoma[10] 'kırmızı toprak ve kan' ile aynı kelime kökünden gelmekliği gibi Tanakh'ta geçen özel adların neredeyse tamamı özel ad olmaktan ziyade kendisiyle özdeşleşen eylemin kendisine eşlik eden kurgu-anlatı ile adlaşmış şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Kutsal Kitapların onomastik incelemesinde tesbit ettiğimiz kadarıyla ad verme geleneğinin; kişiye kimi zaman verilen bir lakaptan, kimi zaman eylemden türetilmiş bir sıfattan ibaret olduğunu görürüz. Ad vermeler, kişiye bir olay üzerine onunla bir şekilde ilişkilendirilebilecek olan ancak o olayın gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmaksızın veya şahsın o olayı yaşayıp yaşamaması göz önünde bulundurulmaksızın tarihsel kurguyu tamamlayacak mitolojik veya yarı-mitolojik bir anlatıyla özdeşleştirilerek, o söz konusu kurgusal olayı özetleyecek tarzda genellikle iki kelimeden oluşturulan bir terkiple arz-ı endam ettiğini görmekteyiz. Buna dâir örnekleri Tanakh, İnciller ve Kur'ân özelinde tek tek sıralamak istesek de, bu makalenin sınırlarını aşacağından, -yazım aşaması biten ve yayım sürecine giren bir çalışmamızdan bir alıntı yaparak- burada bazıları İnciller'de ve Kur'ân'da da yer alan ve bazısı da sadece Tevrat'ta geçen adlara göndermede bulunarak asıl konumuza dönmek isteriz:

1.4. Sözgelimi Torah-Yaratılış 10/25. pasukta [וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן:] kalın olarak verdiğimiz kısımda "Ever'in iki oğlu oldu. Birinin adı **PeLeG** idi; çünkü onun zamanında yeryüzü ikiye ayrıldı 'ni**P**ᵊ**L**e**G**ah'. Ever'in iki oğlu oluyor: Biri

---

8 Bk. es-Sebeᵓ 34/10. [Kur'ân'da geçen âyetlerin çevirileri tarafımızdan yapılmış olup, hiçbir tercüme ve meale başvurulmamıştır].

9 Yaratılış 21/1-13. pasukları arasında iki karılı bir adam olan İbrahim'in 100 yaşında iken soylu kısır karısı Sare'den ilk 'OĞUL' 'Yitsḥak' olunca, Sare, İbrahim'e Mısırlı cariye Hacer'den doğma 'oğul'u ve anayı (burada adı konmamış 'oğul'un anası câriye Hacer için adı verilmeksizin ᵓamah tabiri kullanılıyor), İshâk'la beraber mülke mirasçı olmasın diye sürmesini (**G**a**R**e**Ş**) söylediği üzücü hikaye var. Torah yazarının Tanrı adına konuşarak burada acımasız bir üvey anne ve buna eşlik eden merhametsiz bir babanın durumunu 12.pasukta bu duruma üzülen İbrahim'e "Oğul'un ve cariyenin durumu seni üzmesin! Sare'nin bu hususta sözlerini anlayışla karşıla, çünkü soyun İshâk'la anılacaktır" diyerek teselli etmesi oldukça şaşırtıcıdır. 21: 14-17. pasuklar arasında ise İsmaᶜil'in oldukça hazîn adlandırılma hikayesi yer almaktadır. Bu hikaye aynıyla Kur'ân'daki İbrahim 14: 37. âyeti karşılamaktadır. Kur'ân'daki 'أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي **بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ** عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ' 'eskentu min zurriyetî bi-**wâdin ğayri zî-zar**ᶜin' ibaresinde altı çizili ve kalın olarak verdiğimiz yer, 'ekin yetişmeyen-kıraç-çöl gibi bir vâdi'de 'oğul' ile 'ana'yı yerleşmeye zorluyor. Burada âyetteki 'eskentu' 1. teklik eril çekimli fiili yerleşmeye zorlamak olarak çevirmemiz, efᶜale kalıbı ile gelmesi ve olaya uygunluğu içindir. Torah'a göre henüz adı olmayan 'oğul', kırbada suyu ve azığı biten anası tarafından yüreği dayanmayacağı için ölümünü görmesin diye acılı çığlıklarıyla bir ağacın altına bırakılmıştı. Nihayet 21/17. pasukta 'wa-YİŞMAᶜ Elohîm' et-qol ha-naᶜar' "Ve Tanrı 'oğul'un sesini işitti" ibaresiyle 'OĞUL'un adı 'TANRI İŞİTTİ' [Yişmaᶜel] olarak olaya göre belirlendi.

10 Bu kelime, Akadça'da kızılımtrak, kızılımsı, kırmızımsı anlamına gelen 'adantu <adamu < adammu' şeklinde kullanılır. Bk. Jeremy Black vd., *A Concise Dictionary of Akkadian* (Wiesbaden: Harrassowitz, 2000), 4. Adam(m)u ise kırmızı anlamına ilaveten kan anlamına da gelir. Adamatu₁ kelimesinin 'adanatu' şeklinde okunması aklımızı İbranca efendi, rab anlamına 'Adon/Adonî' arasında bir ilişki kurmaya zorlar. Zira, Kur'ân'da adem türü insanın yaratılış hikayesi anlatılırken; Aᶜraf (Arabölge-Arada Kalmış-Purgatory) sûresi 12. âyette Tanrı'nın İblis'e 'Âdem'e secde etmesini emrettiği/söylediği (emretuke= emar/omer=𐤀𐤌𐤓) bağlamda, İblis 'ᵓene ḫayrun minhu ḫalaḳtanî min '**NAR**in' we-ḫalaḳtahu min '**ṬÎN'** yani "Ben ondan daha üstünüm, zira sen beni 'NUR'dan -(bize göre bu ayette nâr kelimesi ateş değil, ışık olarak çevirilmeli. Şeytanın Adem'i 'cıvıklaşmış kırmızı topraktan 'BALÇIK'tan yarattın" demesinin ADAM kelimesi ADAN / ADON kelimesi arasında büyük olasılıkla bir ilişkinin var olduğunu bize hissettirmektedir. Yûsuf Peygamber ad(landırmas)ı özelinde ele aldığımız bu makalede aslında Kutsal Kitaplarda geçen diğer bütün kişi adları, yer adları ve diğer adlandırmaların kendi oluşturduğumuz savı yakında yayımlayacağımızı belirterek, burada sadece 'ÂDEM' kelimesi hakkındaki bakış açımızı bir fragmanla vermiş olmayı umduk. Bk. Mehmet Sait Toprak, "Sumerce 'DU.MU' Kelimesi Üzerine Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma", (yayın aşamasında makale).

PeLeG, diğeri Yoqtan. PeLeG adı ile yeryüzünde insanların onun döneminde parçalanmasını ve **b**ö**l**ünmesini, Tevrat'ın yazarlarından biri böylece olayla-adlandırmayı özdeşleştirmiştir[11].

1.5. İsḥak'ın Abraham'ın yaşlılık döneminde ve Sara'nın kısır-çocuktan kesilmiş yaşlılığında doğmasını[12], Yaratılış 21/1-8.pasukları arasında anlatılan hikayede İshâk adının 'צָחַק' 'ZaḤaQ' qal fiilinin zᵊman ha-ᶜatîd yani gelecek zamanlı çekimiyle 'יִצְחַק' 'yiTSḤaQ/ yiTZḤaQ 'gülecek' yani Arapça 'يضحك - ضحك' 'ḌaḤiKa-yaḌḤaKu' anlamıyla, bir erkek çocuk doğurmalarının Sara'nın şu sözleriyle uyumlu olarak: "Tanrı beni GÜLDÜRdü"[13] 'TZḤoQ ᶜasah lî' (צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים) 'أضحكني ربي' 'aḌḤaKanî Rabbî' derken devamında "bunu duyan herkes 'bana GÜLECEK'; 'kol ha-şomeᶜa yİTZḤaQ lî' (כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי) 'كل من يسمع **يضحك** لي'; 'Kullu men yesmaᶜu yaḌḤaK lî' pasuğuyla da doğacak çocuğun adı 'GÜLECEK' anlamına gelen 'yİTZḤaQ' 'יִצְחַק' olarak verilmiştir. 'Güldü' 3. teklik şahıs geçmiş zamanlı üçlü köklü sağlam bir fiil olarak İbranca ''צָחַק'[14] 'ZaḤaQ', Aramca ise 'ܚܫܩ'[15] 'GᵊḤeḴ' ve Arapça'da 'ضحك' 'ḌaḤiKa' hepsi aynı anlamda olmasına rağmen İbranca'da kelimenin söz başı 'Tsadi', Aramca'da 'Gomel', Arapça'da ise 'Ḍâd' harfiyle başlayıp, ᶜayne'l-fiil yani üçlü kökten oluşan fiilin ikinci harfi bütün dillerde aynı harf iken yine sondaki lame'l-fiil yani üçüncü harf İbranca'da 'Qaf' 'ק', Aramca'da 'Kof' 'ܩ' ve Arapça'da 'Kaf' 'ك' olarak gelmiştir. Asıl sorunsal şu ki, Arapça'da 'ضحك' 'ḌaḤiKa' fiili biliniyor olmasına, yaygın olarak kullanılmasına ve Kur'ân'da 17 kez 'إِسْحَاق'[16] 'İsḥâq' adı bu bağlamda geçmesine ve dahi 11. sûrenin 71. âyetinde "وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ" "Weᵒmreᵒetuhu qâᵒimetun fe-'ḌaḤiKat' fe-beşşarnâhâ bi-'iSḤâQ'in min werâᵒi 'iSḤâQ'e 'Yaᶜqûb'e" "Dimdik hayretler içerisinde duran (İbrahim'in) karısını 'iSḤâQ'la ve onun ardından Yaᶜqûb'la müjdeleyince karısı (Sara) bunun üzerine 'GÜLDÜ' 'ḌaḤiKat' " şeklinde yer almasına rağmen, 'إِسْحَاق' imlâsı ile yani baştaki 'Elif'i İbranca'daki muzâriyat 'Yûd'u olarak kabul edecek olursak kelime köküne dâir olarak kalan 'Sin. Ḥa. Qaf' harflerinden oluşan 'iSḤâQ' adının 'سَحَقَ'[17] 'SaḤaQa' ve 'سَحُقَ'[18] 'SaḤuQa' bablarından türeyen anlamlarına baktığımızda, leksikon yazarları 'efᶜale' yani bu fiillerin 'أسحق' 'aSḤaQa' kalıbını kullansalar da ısrarla 'İsḥâq' adına değinmemeye dikkat etmektedirler[19]. Zira, ilk siga ile 'سَحَقَ'[20] 'SaḤaQa' bir şeyi dövmek, un ufak edip inceltmek;

---

[11] Torah'da geçen bu ad(landırma) hakkında yazdığımız ayrıntılı bir makale için Bk. Mehmet Sait Toprak, "Torah'da Geçen 'PeLeG' Ad(landırmas)ı Üzerine Etimolojik Bir Araştırma", (yayın aşamasında makale).

[12] Torah'daki bu pasuk, Kur'ân'ın Hûd sûresi 11/72. âyetiyle aynı anlamda, farklı dillerde ifade bulmuştur: "(Sarah) Eyvah! Ben bir kocakarı âcuzenin teki iken mi doğuracağım?! Ve işte kocam da zaten yaşlının teki! Şüphesiz bu gerçekten şaşılacak bir şey!". Anlaşılan o ki, Sara bu durum karşısında hem hayret ve şaşkınlık içinde, hem de gülünecek denli görülmemiş garip bir durum olmasından da ötürü kendi kendine tebessüm etmektedir. Aslına bakarsanız bu yaşlı-kısır karı kocaların 90-100'lü yaşlarındaki doğumlarına dair örneklemeyi Zekeriya adı üzerinde yazmayı sürdürdüğümüz çalışmamızda ele aldığımızı ifade ederek konuyu oraya havale ediyoruz. Bk. Mehmet Sait Toprak, "Zekeriya Peygamber Adına Dâir Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma" (yayın aşamasında makale).

[13] Yaratılış 21/6.

[14] David J. A Clines, *The Dictionary of Classical Hebrew, (riş-tsadi)* (Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2011), 7/112.

[15] Yuyakim d-beth Yaᶜḵub, *Syriac Dictionary: Key of Languge / Leksiqûn Sûryoyo: Qᵃlîḏoᵊ d-Leşonoᵊ* (Nusaybin: St. Augin Monastery Publisher, 2016), 330-32.

[16] Bk. el-Bakara 2/133, 136,140; Âl-i İmrân 3/84; en-Nisâ 4/163; el-Enᶜam 6/84; el-Hûd 11/71; Yûsuf 12/6, 38; İbrahîm 14/39; Meryem 19/49; el-Enbiyâ 21/72; el-Ankebut 29/27; es-Saffat 37/112.

[17] Ebû'l-Fazl İbn Manzûr İbn Mükerrem Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensarî er-Rüveyfî el-İfrîkî el-Mısrî, *Lisânu'l-ᶜArab* (Beyrut: Dâru'-s-Sadr, 1990), 10/152-155.

[18] Bk. İbn Manzûr, *Lisan*, 10/ 152 vd.

[19] Bu yasaklı adlandırmaya ᵊacemî yani Arapça ve onun benzeri dillerden olmayan bir kelime olarak Sibeveyh tarafından ifade edilmiş olması da bir başka garip durumdur.

[20] Arapça'daki bu babdaki kullanımı 'سَهَكَ' 'SeHeKe' fiili ile eşanlamlıdır. Bu da oldukça ilginçtir. Çünkü şayet bu iki fiilin gırtlak ve nefes harflerinde 'ḥ' ve 'h'nin benzerlikleriyle 'ḵ' ve 'k'nin benzerlikleri bize bu

ikinci siga ile 'سَحُقَ'[21] 'SaḤuQa' ise 'uzak oldu' ve 'efᶜale' kalıbında ise 'esḥaqa' ile 'uzaklaştırdı' anlamı ile masdarı 'İsḥâq' ile ver(il)mesi oldukça ilginçtir. Burada Kur'ân'da geçen şekliyle İshâk -âyette fe-**'ḌaḤiKat'** ibaresi geçmesine rağmen- okunuşu düşünüldüğünde, Yahudîler'le daha doğrusu İbrânîler 'ᶜİbrî' (עברי) ile Araplar 'ᶜArabî' (ערבי) arasındaki İslam öncesi ve Hz. Muhammed dönemi çekişmelerinin bir dil oyunu vasıtasıyla ata-adının altında sunulması da akla gelebilecek olasılıklardan biri olarak kaydedilmelidir.

1.6. Kutsal kabul edilen kitaplarda geçen isimlerin tarihsel gerçek 'kim'likleri veya gerçekte(n) kim oldukları son derece önem arzetmektedir. Bu bağlamda, söz konusu önem sadece Yûsuf için değil, özelde Tanakh, İnciller ve Kur'ân'da adı geçen diğer peygamberler kadar, Mısır ve Firavun'la ilişkisi açısından Yahudiliği ilgilendiren yönüyle de oldukça geçerli ve önemlidir. Kutsal kitaplarda tarih algısı, yazmanların olayları anakronik bir tarzda ele almaları ve/veya farklı zamanlarda biri birinden bağımsız ve sözlü rivâyet kaynaklı anlatıları rivâyet tekniğine[22] uygun olarak birleştirmelerinden veya farklı farklı zamanlarda çeşitli yazmanlarca kaydedilmesinden ötürü bu metinlerde aynı konu hakkında oldukça fazla biri biriyle çelişen aktarının yer aldığı görülmektedir. Belgesel Hipotezi'nin[23] asıl kaynak kritiğinin de kanıtladığı üzere, Yûsuf hikayesinin Y(ahwist), E(lohist), K(âhinlere âit) ve T(esniyeci) yazarların farklı kaynakları farklı zamanlarda ve başka başka yazmanlarca çok sonradan yazıya geçirildiği anlaşılmıştır[24].

2. TANAKH, İNCİLLER VE KUR'ÂN'DA YÛSUF AD(LANDIRMAS)I

2.1. Tanakh'ın Torah yani Musa'nın Beş Kitabı ve dahi tüm Tanakh için yazılı kaynak-eleştirel metodlarını uygulamak sûretiyle araştırmalar yapan Eski Ahid araştırmacıları, bu kitapların en erken M.Ö. 3. yüzyılda yazıya geçirildiklerini, hatta Gmirkin gibi yazarlar açık bir şekilde Pentatök'ün yaklaşık olarak M.Ö. 270'de Grekçe eğitim alan Yahudi bilginlerce İskenderiye Kütüphanesi'nin erken Hellenistik dönemin yazılı kaynakları ışığında kaleme alındığını ifade etmektedirler[25]. Bunun yanında, İbranî geleneği, Sumer[26], Babil-

---

kelimenin Kur'ân'da geçen İsḥâk adıyla bir bağının olamayacağı savını güçlendirebilir. Buna karşılık, 'سَحُقَ' **'SaḤuQa'** babından gelen ve anlamı 'uzak oldu' ve 'aSḥaQ' kalıbından ise 'uzaklaştırdı' anlamının, Sara'dan olma ve Yahudiler'in atası, ilk erkek çocuk 'beḵûr', Tanrı'ya adanan kurban olarak İsḥâq ile câriye olan ve İbrahim ile Sara'nın kendilerinden uzaklaştırıp çölde bıraktıkları Araplar'ın atası 'İsmaᶜil'e atf edilen etiyolojik yorumun Kur'ân'ın istinsâhı esnâsında kâtiblerce göz ardı edilmeyerek, -Kur'ân'da İshâk adının 'gülmek' fiilinin geçtiği bağlamına rağmen (Bk. Kur'ân, Hûd 11. sûrenin 71. âyetinde "وَامْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ" "Weᵓmreᵓetuhu qâᵓimetun fe-'**Ḍ**a**Ḥ**i**K**at' fe-beşşarnâhâ bi-'iSḤâQ'in min werâᵓi 'iSḤâQ'e 'Yaᶜqûb'e")- ikinci sigada gelen adlandırmanın tercih edilmesi oldukça şaşırtıcıdır. Şayet, adlandırma geleneğinin Semitiklerdeki uzantısına uymuş olsalar idi, bu durumda Kur'ân'da 'Sin. Ḥe. Qaf' üçlü kök harflerinden türetilen 'إِسْحَاق' 'iSḤâQ' adı yerine, bu kurala uygun olarak 'إضحاك' 'iḌḤaK' şeklindeki 'güldürmek' fiil kökünden türetilerek 'İfᶜâl' kalıbında ad verilmiş olması daha uyumlu olacaktı.

21 Bk. İbn Manzûr, *Lisan*, 10/152-155.

22 Bk. Mehmet Sait Toprak, *Talmud ve Hadis: Karşılaştırmalı Bir Araştırma* (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012).

23 Joel S. Baden, *The Composition of the Pentateuch: Renewing the Documentary Hypothesis* (New Haven: Yale University Press, 2012); Umberto Cassuto, *A Documentary Hypothesis and the Composition of the Pentateuch* (Jerusalem: Hebrew University-Magnes Press, 1961).

24 Ronald S. Hendel, *The Book of Genesis: a Biography* (Princeton: Princeton University Press, 2013), 17-24.

25 Bk. Russell E.Gmirkin, *Berossus and Genesis, Manetho and Exodus: Hellenistic Histories and the Date of the Pentateuch* (New York: T & T Clark, 2006); Russell E.Gmirkin, *Plato and the Creation of the Hebrew Bible* (New York: Routledge Press, 2017).

26 Bk. Samuel Noah Kramer, *The Sumerians: Their History, Culture, and Character* (Chicago: University of Chicago Press, 2008); Samuel Noah Kramer, *Sumerian Mythology: A Study of Spiritual and Literary Achievement in the Third Millennium B.C.* (Philadelphia: American Philosophical Society Press, 1947); Samuel Noah Kramer, *Sumerian Mythology: A Study of Spiritual and Literary Achievement in the Third Millennium B.C.* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1972).

Mezopotamya[27] ve Mısır'ın mitolojik ve efsanevî inançlarıyla karşılaştırmanın daha verimli bir kaynak kritiğine kapı araladığı açıktır[28]. Bunun tersten olanını yani Yunan kültürünün Yakındoğu üzerinden teşekkül ettirildiğinin izlerini sürerek gösteren Burkert de haklı ve geçerli gerekçeler ve kanıtlar sunarak ortaya koymaktadır[29]. Doğrusu yazılı-kaynak veya materyal kültürü karşılaştırma olasılığı bulunanlar bu şekilde biribirileriyle etkileşimleri tesbit edilebilirken[30], arada kayıp olan bağ ve halkaların da aslında şu ana dek açığa çıkarılmayan veya bir şekilde açığa vurulmak istenmeyen bazı izlerin de silikleşmesine veya görmezden gelinmesine yol açmıştır.

2.2. 'Yûsuf'un gerçek kimliği' hakkında, hem Tanakh, hem İnciller[31] ve hem de Kur'ân özelinde tam bir belirsizlik arzetmektedir. Tanakh'da 'Yosef' ismi farklı bağlamlarda 213 kez

---

27 Bk. Jean Bottéro, *Religion in Ancient Mesopotamia* (Chicago: University of Chicago Press, 2004); Jean Bottéro-Samuel Noah Kramer, *Mezopotamya Mitolojisi*, çev. Alp Tümertekin (İstanbul: İşbankası Yayınları, 2017).

28 Bk. *Leonard William King, Legends of Babylon and Egypt in Relation to the Hebrew Tradition (London: H. Milford Press, 1918).*

29 Bk. Walter Burkert-Margaret E. Pinder, *The Orientalizing Revolution: Near Eastern Influence on Greek Culture in the Early Archaic Age* (Cambridge: Harvard University Press, 1997). Ayrıca Bk. Jean Bottéro vd., *Ancestor of the West: Writing Reasoning, and Religion in Mesopotamia, Elam and Greece* (Chicago: University of Chicago Press, 2003).

30 Bordreuil, Chatonnet ve Michel'in kaleme aldıkları *Tarihin Başlangıçları* adlı kitapta günümüze kadar ulaşan ve Kutsal Kitap'ta yer bulan az sayıda Levant Sami edebiyatından söz ederken "Bunlardan, kardeşleri tarafından satılarak firavunun sarayına doğru yola çıkan ve muhtemelen Pers dönemine ait olan Yûsuf'un hikayesi Yaratılış Kitabı'na sonradan eklenmiştir" der. Bk Pierre Bordreuil vd., *Tarihin Başlangıçları: Eski Yakındoğu Kültür ve Uygarlıkları,* çev. Levent Başaran (İstanbul: Alfa Yayınları, 2015), 409.

31 Aslında sadece Tanakh'ta değil Yeni Ahit Külliyatı'nda da Yûsuf'un kimliği tartışmalıdır. Sözgelimi Matta 1/16. pasajda "ܝܥܩܘܒ ܐܘܠܕܗ ܕܝܘܣܦ ܒܥܠܗ ܕܡܪܝܡ ܕܐܬܝܠܕ ܝܫܘܥ ܕܡܬܩܪܐ ܡܫܝܚܐ" [Yunancası : " Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησεν τὸν Ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος χριστός.] " 'Yakub' Meryem'in kocası '**Yûsuf**'un babasıydı. Meryem'den Mesih diye adlandırılan İsa doğdu". Burada " 'Yakup' (…) 'Yûsuf'un babasıydı" ibaresi literal olarak çevirildiğinde 'Yakub Yûsuf'u doğurttu' [Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησεν '' τὸν Ἰωσὴφ] şeklinde olur ki, burada Yakub'un hangi sebepten buraya sokuşturulduğu ve Yûsuf'a baba olarak neden yer verildiği problemlidir. Bize göre bunun nedenlerinden belki bir tanesi Matta 1/2.pasajda saklıdır. Çünkü burada İsa Mesih'in soy kütüğü verilirken (Matta 1/1), "İbrahim 'İshâk'ın babası, 'İshâk' 'Yakub'un babasıydı, 'Yakup' Yahuda ve kardeşlerinin babasıydı" (Matta 1/2) cümlesinde o dönem için çok bilinen bir figür olan ve Yahudilerin kurucu babası Yakub'un oğlu 'Yûsuf'u ilk 'oğul' olarak zikretmemesinin burada açıklamasına girdiğimizde uzun sürecek sebepleri vardır. Anlaşılan o ki, Matta İncili'nin meçhul yazarı hem sözlü rivayetlerden haberdardır, hem de bu haberdar olduğu rivayetlerin hangisinin nasıl ve nerede kullanılması gerektiği hususunda oldukça mâhirdir. Metzger ve Ehrman'ın haklı olarak işaret ettikleri yazmanların metinleri inanışlarına göre düzeltme sevdasına girdiklerine dair verdikleri Luka 2/33'te çocuk İsa annesi ve babasına dair örnekleme burada daha anlamlı olacaktır. Metnin en eski formunda Yûsuf'un İsa'nın babası olduğu şeklinde ibare yer almasına rağmen, İsa'nın bir bakireden doğduğuna sıkı sıkıya bağlı olan yazmanlar, Luka 2/33'ü, pek çok Grekçe, Eski Latince, Koptça yazmada "İsa'nın annesiyle babası, onun hakkında söylenenlere şaştılar" şeklinde olmasına rağmen bu ibareyi daha sonra "Yûsuf ve onun annesi, onun hakkında söylenenlere şaştılar" şeklinde değiştirmişlerdir. Bruce Manning Metzger-Bart D. Ehrman, *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration* (New York: Oxford University Press, 2005), 285.

geçmektedir[32]. Kur'ân'da ise 27[33] defa tekrar etmektedir. Ancak zamirlerin onunla ilgili olarak kullanıldığı yerler daha çoktur: el-Enᶜâm 6/84; el-Mü'min 40/34; Yûsuf 12/1-104 arası âyetlerde aḥsene'l-kasas, öğüt için oluşturulmuş en güzel hikayedir ki, kanaatimizce bu kıssa tarihsel bilgi parçacıklarının edebî bir üslûpla derlenerek farklı kaynak ve rivayetlerin birleştirilmesiyle tamamlanmış gözükmektedir. Sebebine gelince, 3. âyette Hz. Muhammed'in 'وإن كنت من قبله لمن الغافلين' **'we-in kunte min qablihi le-mine'l-ğâfilīn'** ibaresinden anlaşıldığı kadarıyla bu kıssadan habersiz olduğundan bahsedilir ki, kanaatimizce bu 'habersiz olma meselesi' ile ya 'Yûsuf Hikayesi'ne[34] dâir haberlerin tamamının, ya hikayenin detaylarının veya âyetin oluştuğu zamandaki bilgilere ulaşma olanağının ya olmaması ya da kısıtlı olması kast edilmektedir. Doğrusu Torah'da 213 yerde Kur'ân'daki Yûsuf sûresindeki bütün hikayenin çok daha ayrıntılı anlatımı, Midraşik yorumları o gün hem Yahudiler, hem de Hıristiyanlar arasında dolaşımdadır[35]. Anlaşılan o ki, büyük olasılıkla sözlü olarak aktarılmış bu hikayenin Hz. Peygamber tarafından birlikte yaşadığı ehl-i kitaptan çeşitli rivayet farklılıklarıyla anlatıldığı şekliyle duyulmuş olma olasılığı yüksektir. Çünkü o dönemde, hadis rivâyetlerinden de anlaşılacağı üzere hem Tanakh hem de İnciller Hz. Muhammed'in yaşadığı zaman ve coğrafyada dolaşımdadır.

3. TANAKH'A GÖRE YÛSUF'UN AD(ANDRILMAS)I: YÛSUF'A DOĞUMDA VERİLEN AD

3.1. Yûsuf'un adının Yaratılış 30/23. pasukta Semitiklerin ad(landırma) geleneğine uygun olarak verildiğine dâir anlatıyı her bir kelimesine üst simge olarak verdiğimiz harfleri takip ederek, 'e' üst simgesinde yer alan ve kalın punto ile verdiğimiz **'āsap**- fiilinin İbranca 'qal' hali ve zᵊman ha-ᶜbar yani geçmiş zamanlı üçüncü teklik şahıs eril çekiminde 'o **arttırdı, ekledi, ilave etti**' anlamıyla **'Yosef' 'יוֹסֵף'** adının konulduğu ifade edilir: wat·tahar [וַתַּהַר][a] wat·têleḏ [וַתֵּלֶד][b] bên [בֵּן][c] wat·tōᵊmer [וַתֹּאמֶר][d] **'āsap**- [**אָסַף**][e] 'Ĕlōhîm [אֱלֹהִים][f] 'eṯ-[אֶת־][g] ḥerpā·ṯî

---

32 Bk. Yaratılış 30/24-25; Yaratılış 33/2, 7; Yaratılış 35/24; Yaratılış 37/2-3, 5, 13, 17, 23, 28, 29, 31, 33; Yaratılış 39/1-2, 4-7, 10, 20-22; Yaratılış 40/3-4, 6, 8-9, 12, 16, 18, 22-23; Yaratılış 41/14-17, 25, 39, 41-42, 44-46, 49-51, 54-57; Yaratılış 42/3-4, 6-9, 14, 18, 23, 25, 36; Yaratılış 43/15-19, 24-26, 30; Yaratılış 44/2, 4, 14-15; Yaratılış 45/1, 3-4, 9, 16-17, 21, 26-28; Yaratılış 46/4, 19-20, 27-31; Yaratılış 47/1, 5, 7, 11-12, 14-17, 20, 23, 26, 29; Yaratılış 48/1-3, 8-9, 11-13, 15, 17-18, 21; Yaratılış 49/22, 26; Yaratılış 50/1-2, 4, 7-8, 14-17, 19, 22-26; Çıkış 1/5-6, 8; Çıkış 13(19; Çölde Sayım 1/10, 32; Çölde Sayım 13/7, 11; Çölde Sayım 26/28, 37; Çölde Sayım 27/1; Çölde Sayım 32/33; Çölde Sayım 34/23; Çölde Sayım 36/1, 5, 12; Yasa'nın Tekrarı 27/12; Yasa'nın Tekrarı 33/13, 16; Yeşu 14/4; Yeşu 16/1, 4; Yeşu 17/1-2, 14, 16-17; Yeşu 18/5, 11; Yeşu 24/32; Hakimler 1/22-23, 35; 2 Samuel 19/21; 1 Krallar 11/28; Hezekiel 37/16, 19; Hezekiel 47/13; Hezekiel 48/32; Amos 5/6, 15; Amos 6/6; Obadiya 1/18; Zekeriya 10/6; Özdeyişler 77/15; Özdeyişler 78/67; Özdeyişler 80/2; Özdeyişler 105/17; Ezra 10/42; Nehemya 12/14; 1 Tarihler 2/2; 1 Tarihler 5/1-2; 1 Tarihler 7/29; 1 Tarihler 25/2, 9.

33 Yûsuf adı için Bk. el-Enᶜâm 6/84; Yûsuf 12/4, 8, 9, 10, 11, 17, 21, 29, 46, 51, 56, 58, 69, 76, 77, 80, 84, 85, 87, 89, 90, 94, 99; el-Mü'min 40/34.

34 Yûsuf kıssası için ayrıca bk. Samuel Cyrus Emadi, *Covenant, Typology, and the Story of Joseph: A Literary-Canonical Examination of Genesis 37-50* (Louisville: The Southern Baptist Theological Seminary, ProQuest Dissertations Publishing, Doktora Tezi, 2016); James Kugel, *In Potiphar's House: The Interpretive Life of Biblical Texts* (Cambridge: Harvard University Press, 1994); John D. Yohannan, *Joseph and Potiphar's Wife in World Literature: An Anthology of the Story of the Chaste Youth and the Lustful Stepmother* (New York: New Directions Books, 1968); Thomas Mann-John E. Woods, *Joseph and His Brothers: The Stories of Jacob, Young Joseph, Joseph in Egypt, Joseph the Provider* (New York: Everyman's Library, 2005). Wilson, Emily, *The Story of Joseph and Potiphar's Wife:Thomas Mann's Joseph and His Brothers and his Early Jewish and Christian Sources* (Michigan: University of Michigan Press, 2009).

35 Bu türden İsrâilî rivayetlerin sözlü gelenekle hadislere de sirâyet ettiği, bu yolla da Yûsuf sûresinin anlaşılması ve yorumlanmasında ve etrafında bir edebiyat teşekkül etmesinde rol oynadığı görülmektedir. Yahudi ve Müslümanlarda sözlü rivâyet geleneklerinin karşılaştırması için Bk. Mehmet Sait Toprak, *Talmud ve Hadis,* 1-169.

[:חֶרְפָּתִי][h] . Bu pasuktan ve öncekilerinden[36] anlaşıldığı üzere, İbrahim oğlu İshâk, Yakub oğlu Yûsuf ve Zekeriyya oğlu Yahya, babaları ve anneleri geç yaşta ve kısır oldukları halde mucizevi bir şekilde 'benzer' olaylar zinciriyle çocuk sahibi olmuşlardır. Son halkada Meryem oğlu İsa ile bu 'Bakire Doğum miti'[37], 'Kutsal Rûh'un temessülü-tecessümü'[38] ve 'Atılan Kelime'[39] formülüyle aynı 'mucizevî' ilk 'Oğul', 'DUMU'[40] olma mitolojik soy kütüksel silsilesini tamamlamışlardır.

3.2. Yukarıda verdiğimiz 23. pasuğun devamındaki Yaratılış 30/24. pasukta: "wat-tiqrā [וַתִּקְרָא][a] 'eṯ- [אֶת־][b] šᵊmō [שְׁמוֹ][c] yōsêp- [יוֹסֵף][d] lêmōr [לֵאמֹר][e] yōsêp- [יֹסֵף][f] Yahweh [יְהוָה][g] lî [לִי][h] bên [בֵּן][i] ᵒaḥêr [אַחֵר][j]". "Ve o (Rahel) gebe kaldı, bir 'oğul' doğurdu. Elohim benim ayıbımı derleyip topladı/örttü ['āsap-]". Rab bana bir '**OĞUL DAHA'** (bên [בֵּן] ᵒaḥêr [אַחֵר]) versin! diyerek '**OĞUL**'a **YÛSUF** adını verdi. Burada **yōsêp-** adının verilmesinin arka planında ilkine göre farklı bir anlam yüklenmiş gibi gözüküyor. Anlaşılan Rahel hem Yûsuf'tan başka bir '***daha*** oğul / oğul ***daha'*** istemekte -ki daha önceki pasuklarda bunun için adını Yosef koymuştu- hem de Tanrı'nın onun ayıbını toplaması anlamında Yōsêp- adını verdiğini söylemekle adlandırmada iki ayrı etiyolojik kurguyu akla düşürmektedir.

4. PARᶜO'NUN YÛSUF'A VERDİĞİ AD-SIFAT /SIFAT-AD

4.1. Parᶜoh yani Firavun, Tanakh'ın Yaratılış 41/45. pasuktaki anlatımına göre inceleyebiliriz: İbranca: " וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:". Çevriyazı: "wa[1]-yiqra[2] **Parᶜo**[3] şem[4]-**Yosef**[5] **'Ṣafnaṯ**[6] **Paᶜnêaḫ'**[7] we[8]-yiten[9]-lo[10] et[11]-**Asnat**[12] bat[13]-**Potī**[14] **paraᶜ**[15] kohen[16] **On**[17] lᵊ[18]-işah[19] wa[20]-yatsa[21] **Yosef**[22] ᶜal[23]-ᵒarets[24] **Mitsrayīm**[25]". Sözdizimi: (A)[İbranca] 1-**2**-3-4-5-6-7. (B) [İbranca] 8-**9**-10-11-12-13-14-15-16-17-18-19. (C) [İbranca] 20-**21**-22-23-24-25. Türkçe çeviri: "ve[1] **Parᶜo**/Firavun[3], **Yosef**[5] adını[4] **'Ṣafnaṯ**[6] **Paᶜnêaḫ'**[7] koydu[2]. Ve[8] ona[10] **On**[17] (şehrinin) kâhini[16] **Potī**[14] **paraᶜ'** [15]ın kızı[13] **Asnat'**ı[12] eş[19] olarak[18] verdi[9]. Ve[20] **Yosef**[22]**, Mitsrayīm**[25] ülkesi[24] üzerine[23] gezmeye çıktı[21]". Sözdizimi: (A)[Türkçe] 1-3-5-4-6-7-**2**. (B) [Türkçe] 8-10-17-16-14-15-13-12-19-18-**9**. (C) [Türkçe] 20-22-25-24-23-**21**. Firavn, **Yosef**'e **Ṣafnaṯ Paᶜnêaḫ/ Ṣofnaṯ Paᶜnêaḫ/ TṢafnaṯ Paᶜnêaḫ> Zafnaṯ Paᶜnêaḫ** (צָפְנַת פַּעְנֵחַ) ad-sıfatını vermiştir. צָפְנַת פַּעְנֵחַ adlandırması iki kelimeden oluşsa da ilk kelimenin ilk harfi 'ts' yani Tzode/Tsode harfi iki sese sahiptir: /TZ///TS/. Bunu /Z/ ve /S/ olarak okumak olasıdır. Buna göre kelime; Zap/Zaf ve Sap/Saf olacaktır. יוֹסֵף Yosef olarak İbranca'da baştaki 'Yo' ve ikinci hece Saf kısmındaki Semkat harfi yani S(in), Aramca'da 'Samekh ve Arapça'da Sin olarak belirmiştir. Buna göre, Firavun'un 'Yosef'e verdiği ismin doğru bir etimolojisinin hayatî bir öneme sahip

---

36 Bk. Yaratılış 30/1-22 arası anlatıda Rahel'in kısır olduğu ve Yakub'a çocuk doğuramadığı bundan dolayı çocuk doğuran birinci eşi olan ablası Lea'yı kıskandığı; cariyesi Bilha'yı Yakub ile birlikte olup çocuk doğurmaya zorladığı; bu arada Lea çocuk doğurmaktan kesilince cariyesi Zilpa'yı aynı Rahel'in yaptığı gibi Yakub'a sunduğu -Bilha ve Zilpa adlarına dikkat!- şeklinde sürekli bir kısır döngü ile pasuk, Rahel ilk çocuğu 'Baḵûr' olması planlanan sözkonusu 'Yûsuf'u doğuruncaya dek sürer. Nihayet ilk erkek çocuk olma hakkı Yûsuf'ta kalır. Benzer durum Yaratılış 16/1-16 arası pasuklarda Avram'a (İbrahim'e) çocuk veremeyen Saray için de aynıyla tekrar etmiştir. Sadece anlatıda şahıs adları değişmiş ancak rivayetin ana teması aynı kalmıştır.

37 Bk. Reidar Aasgaard, *The Childhood of Jesus: Decoding the Apocryphal Infancy Gospel of Thomas* (Cambridge: James Clarke, 2010), 1, 40, 59, 105, 107, 128, 180, 208, 233-34; Zafer Duygu, *İsa, Pavlus, İnciller: Hıristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2018).

38 Bk. Meryem 19/17. Bu âyette "Tanrı 'RUH'umuzu ona gönderdik, o da tam bir kişi (beşeran sewiyya) olarak ona göründü (temessele)" şeklinde oldukça ilgi çekici bir anlatım sözkonusudur. Burada '**mesel'** ile '**temessul'** kelimelerine ve kullanımlarına dair açıklamalarımızı vermeye kalkışırsak, sanıyoruz ki, bir başka makale kaleme almamız gerekecek. Bu yüzden burada konunun ayrıntılarına girmeyeceğiz.

39 Bk. en-Nisa 4/171 ve diğer bağlamları.

40 Ayrıntılı bilgi için Bk. Mehmet Sait Toprak, "Sumerce 'DU.MU' Kelimesi Üzerine Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma", (yayın aşamasında makale).

olacağı açıktır. Şimdi ilgili kaynaklar ışığında 'Yosef' isminin tarihsel dilbilim ve etimolojinin verilerinden ve aynı zamanda tarihî verilerden yararlanarak araştırmamızı sürdürelim:

4.2. (**a).** İlkin şu saptamayı yaparak ilerlemenin daha anlamlı olacağını düşünmekteyiz: Par^{c}o'nun / Firavun'un Yûsuf'a[41] verdiği **Ṣafnaṯ Pa^{c}nêaḫ/ Ṣofnaṯ Pa^{c}nêaḫ/ TṢafnaṯ Pa^{c}nêaḫ> Zafnaṯ Pa^{c}nêaḫ** ad(landırmas)ı, tam anlamıyla Mısır dilinin dilbilimsel özelliklerini taşımakla birlikte, özel bir isimden ziyade bir sıfattır ve büyük olasılıkla İbranca değildir[42].

4.3. **(b).** *Targum Onḳelos*[43] ve Tanakh'ın Peşitto tercümesinde[44] Mısır dilindeki ismi verildikten sonra metne dahil edilen açıklayıcı Aramca cümlede **'k^{ə}so^{ɔ}'** [ܟܣܘܐ][45] ve **'g^{ə}lo'** [ܓܠܐ][46] fiillerinden türetilen **'d-kasyotho golyon leh'** [ܕܟܣܝܘܬܗ ܓܠܝܢ ܠܗ][47] ibaresi yer alır ki, anlamı *'kendisine gizemlerin/sırların ilham edildiği/üstü-örtülü gizil şeylerin kendisinde açığa vurduğu'* şeklinde yorumlandığı gözükmektedir[48]. Burada kısa bir saptama yapacak olursak: Targumlar bu açıdan, bir ad verbum 'tercüme' değil, antik dönem anlayışında tercüme edilecek asıl metni açıklayan ad-sensum ötesi 'yorumlayıcı-tercüme'lerdir. Bu yüzden meturgam, mütercim olarak değil, şârih, yorumlayıcı veya kelime tefsiri yapan müfessir olarak anlaşılmalıdır.

4.4. **(c).** Targum Pseudo-Jonathan'ın Yaratılış kitabı çevirisinde, On kentinin adı Tanis olarak verilir ve ismi "saklı şeyleri açığa çıkaran adam" anlamına gelen ve tek tek **'Zefûnôth'** '*gizli şeyler*', **'môfi^{c}a'** ise '*o açığa çıkardı/ifşa etti*' ve **'nôḥôth'**[49] ise '*kolayca*' şeklinde yorumlanır[50]. Hem Tanakh'ta [51] hem de Kur'ân'da [52] hikaye edilen Yûsuf'un 'rüya-yorumlamadaki mahareti'nin Firavun'un ona bu ismi vermesine neden olduğu söylenebilir.

5. FLAVİUS JOSEPHUS'UN YÛSUF AD(LANDIRMAS)I ÜZERİNE BİR YAHUDÎ HİSTORİYOGRAFİSİ İNŞÂ ÇABASI

5.1. Yosef ben Matetyahu (Flavius Josephus) ise onu "*sırları açığa vuran*" anlamına gelen **"Ψονθομφανήχ" 'Psonthomphanēch'** [**Ṣaphenath Pa'e Nēaḫ**] şeklinde kaydetmiştir [53]. Josephus'un bu kaydının bizim açımızdan önemi, Yahudi asıllı-Grekçe yazan bir tarihçi olarak kendi adının da 'Yosef' olması, onun kaydı üzerinde durmamız gerektiğini hatırlattı. Aslında bu, Firavun'un 'Yosef'e bu ismi neden verdiğiyle özel olarak ilgilenmesini gerektirir ki, bu özel durum, Josephus'un bu tarihsel kaydının önemini daha da artırmaktadır. Bu yüzden, bizi ilgilendiren kısımları Grekçe aslından önemli gördüğümüz kavramları vermek suretiyle tercümesini vermeyi uygun gördük:

---

41 Yûsuf ad(landırmas)ını 'Yû'/ 'Yo'/ 'Ya' ve 'Sef'/ 'Zep'/ 'Sep/Sap' olarak iki ayrı heceye ayırmak daha yerinde olacaktır.

42 Pauli Rahkonen, "Personal Names of the Pentateuch in the Northwest Semitic Context: Comparative Study", *Scandinavian Journal of the Old Testament*, 33/1 (2019), 111-135.

43 Martin MacNamara-Michael Maher, *Targum Pseudo-Jonathan: Genesis* (Edinburgh, T. & T. Clark Press, 1992) 137-138.

44 Bk. *K^{ə}tobo d^{ə}-Diyatiqi ^{c}Atîḳo* (ܟܬܒܐ ܕܕܝܐܬܝܩܝ ܥܬܝܩܐ=*Ahd-i ^{c}Atîḳ Kitabı*), Sefro da'B^{ə}rîṯo 41/45.

45 Yuyakim, *Q^{ə}lîḏo^{ɔ} d-Leşono^{ɔ},* 898-899.

46 'G^{ə}lo' kelimesi hakkındaki değerlendirme için Bk. Mehmet Sait Toprak, "Vahiy ve Dil Antinomisi: Miqra ve Kur'ân Özelinde Vahiy-Dil Antinomisi Sorunsalı", *Din Dili* (İstanbul: Kuramer Yayınları 2015), 249.

47 *Diyatiqi ^{c}Atîḳo*, Sefro da'B^{ə}rîṯo 41:45.

48 *Diyatiqi ^{c}Atîḳo,* Sefro da'B^{ə}rîṯo 41:45.

49 *Diyatiqi ^{c}Atîḳo*, Sefro da'B^{ə}rîṯo 41:45.

50 Martin MacNamara-Michael Maher, *Targum Pseudo-Jonathan: Genesis*, 137-138.

51 Bk. Yaratılış 41/45.

52 Yûsuf 12/43-49.

53 Flavius Josephus, *Antiquities of the Jews, çev.* William Whiston (McLean: IndyPublish.com, 2001), 2/6:1.

"Yosef, şimdi 30 yaşına ermişti ve o olağanüstü bilgelik derecesine yaraşır bir şekilde **"Ψονθομφανήχ" 'Psonthomphanē'** adıyla kral tarafından onur verici övgülerle onurlandırıldı. Öyle ki bu adlandırma '*sırları açığa çıkaran kişi*'ye işaret eder. Aynı zamanda, o (Yosef), Heliopolis'in [Ἡλιουπόλει][54] kâhinlerinden biri olan Potifar'ın [Πετεφροῦ] adı Asenath [Ἀσέννηθιν] olan yüksek sınıftan henüz bâkire olan kızıyla evlendi. Ve ondan (Asenath'dan) kıtlık gelmeden önce çocukları olmuştu: Yosef, baḳūr olan yani ilk doğan oğluna, Tanrı onun geçmişteki kötü talihini değiştirip, şimdi onu mutlu kıldığı ve onları unuttuğu için Mᵊnaşşe [Μανασσῆς] adını verdi. Küçük oğluna ise Tanrı onu sıkıntı çektiği ülkede yeniden verimli kıldığı ve atalarının sahip olduğu özgürlüğe döndürüldüğü için Efrayim [Ἐφραΐμ] adını verdi. Mısır ülkesi 7 mutlu yıl geçirdikten sonra, Yosef'in rüya yorumlarına uygun olarak/-a göre, sekizinci yılda kıtlık aniden baş gösterdi"[55].

5.2. Burada konuyla alakalı olmasa da, Josephus'un *Contra Apionem* 1. 14'de Mısırlılar'ın Hyksos dönemi ile ilgili aktardığı rivâyetin bazı yanlışlara neden olduğunu hatırlatmak isteriz[56]. *Contra Apionem* adlı eserinde Josephus, kendi itirafıyla, kendisinin tarih rivayetlerini Mısır dilinde okuyamadığını, bunun yerine anadili Mısırca olan ve Grekçe olarak yazan Manetho'dan bu kayıtları aldığını söylemektedir. Bunun yanında, çok önemli bir saptamayı da şöyle yapmaktadır: "Manetho, Herodotos'ta hem cehaleti hem de Mısır'lıların işlerine dâir yanlış bağlantılardan dolayı onda büyük hatalar tesbit etmişti". Şimdi bundan sonra Josephus'un Hyksos kelimesinin etimolojisinden bahsettiği pasaja ve devamında Manetho'dan yaptığı alıntılara/anlatılara geçelim:

"Bu ulusun tamamı, HYKSOS, yani 'Çoban-Krallar' idi: Çünkü kelimenin ilk hecesi, kutsal dilin diyalektine göre yani HYK bir 'Kral'a, ikinci hece 'SOS' ise bir 'Çoban'a işaret eder. Ancak halk diyalektinde iki heceden oluşan 'HYKSOS' şeklinde bitişik hale getirilmiştir. Bazıları bu halkın Araplar olduğunu söyler. Şimdi, kelimede bulunan ilk hece nefesli veya gırtlak sesli 'HYK'den dolayı, bu kelime Mısır dilinde aynı şekilde 'Çobanlar'a işaret eder. Ve açıkçası, bu bana oldukça olası yakın bir görüş olarak gelmektedir. Şimdi başka bir nüshada, bu kelimenin 'Krallar'ı değil, fakat aksine, 'Esir-Çobanlar'ı gösterdiği anlatılır. Ve bu dahi (iki heceden oluşan) HYK kısmına göredir. Zira bu HYK ilk hece, Mısır dilinde nefesli okunduğunda, yine de Çobanları, ve açıkça ifade eder, ve bu benim için daha muhtemel bir fikir ve daha eski tarihlere daha uygun görünüyor; bu görüş antik tarihle de oldukça uyumlu gözükmektedir. Ancak Manetho şöyle devam eder: "Ancak, bizim Krallar ve aynı zamanda Çobanlar olarak adlandırdığımız bu halk ve onların nesilleri" –dediği gibi-, "Mısır'ın hâkimiyetini 511 yıl ellerinde tuttular". Bunlardan sonra, der ki o (Manetho): "Thebais kralları ve Mısır'ın diğer bölgeleri, bu Çobanlar'a karşı bir ayaklanma/isyan başlattılar ki, aralarında hayli korkunç ve uzun süren bir savaş oldu.". O ardından şöyle sürdürür anlatıyı: "Adı Alisphragmuthosis olan bir kralın yönetiminde, Çobanlar onun

54 Grekçe Ἡλιουπόλει adı, Mısır dilinde 'On'.

55 Bk. Josephus, *Antiquities,* 2/6:1.

56 Kıptî dilinde apokrif Yûsuf hikayesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Jan Zandee, *Josephus Contra Apionem: An Apocryphal Story of Joseph in Coptic* (Amsterdam: North-Holland Pub., 1961).

tarafından bastırılmış ve gerçekten de Mısır'ın diğer bölgelerindan çıkarılmışlardı. Ne var ki, bu Çobanlar, Avaris adı verilen 10 bin dönümlük bir yerde sıkışıp kalmışlardı." Manetho der ki: "Bu çobanlar, bu yerin (Avaris) etrafını baştan aşağı büyük ve güçlü surlarla tahkim ettiler. Ve bu, kendilerinin bütün sahip olduklarını ellerinde tutmak ve böylece bu mustahkem bölge içinde savaşma-güçlerini korumak içindi. Fakat, Alisphragmuthosis'in oğlu Tummosis, onlara gözdağı vermek için 480 bin kişilik orduyla onları zorla ve kuşatma ile boyunduruk altına almak için bir teşebbüste bulundu. O (Tummosis), bu yeri (Avaris) kuşatmayla alacağına dâir ümidini kaybetmesi üzerine, onlarla bir uzlaşma yapmaya karar verdiler. Öyle ki, bu anlaşmayla onlara herhangi bir zarar gelmeden Mısır'ı terk edip gideceklerdi. Bu uzlaşmadan sonra, onlar 240 binden az olmayan nûfuslarıyla bütün aileleri ve mallarıyla, zor doğa şartları altında Suriye'ye doğru yola koyuldular. Ancak, onlar (Hkysoslar) Asya'ya hâkim olan Assurlular'dan korktukları için, bugün (Josephus zamanında) Yehuda (Judea) olarak bilinen ülkede, pek çok insanı barındıracak büyüklükte bir şehir inşa ettiler ve adını Yeruşalayim koydular. Şimdi, Manetho bir başka eserinde şunları anlatır: " 'Çobanlar' denilen bu ulus, aynı zamanda kutsal kitaplarında 'Esirler' olarak da isimlendirilirler". Onun bu aktardığı bilgi doğrudur; çünkü atalarımız en eski çağlarda (bkz. Yaratılış 46/32, 34; 47/3,4) koyun-davar gütmeyle iştiğal ediyorlardı ve onlar koyun-davar gütmelerinden dolayı göçebe bir yaşam sürdüklerinden 'Çobanlar' olarak nam buldular. Öyle ki, onların Mısırlılar tarafından 'Esirler' olarak isimlendirilmesinin bir nedeni yoktur. Zaten bizim atalarımızdan biri olan ve Mısır'da yönetici olan Yosef'in 'esir' [Not: *Oysa Josephus'un verdiği bu bilgi Tanakh'la çelişir gözükmektedir. Çünkü o kendisini '**esir**' değil '**hizmetçi**' olarak niteler*] olduğunu söyler."[57].

5.3. Josephus'un yersiz bir şekilde ve zorlayarak -belki de Maneto'yu tahrif etme pahasına- hem Mısır'dan Çıkış'ı ispat ve hem de Yahudiler'in bir ulus olarak kökenlerini tarihlendirme çabaları bu alıntıda sezilmektedir[58].

6. ESKİ MISIR DİLİNDE YÛSUF AD(LANDIRMAS)I

6.1. Burkert "Kültürel etkilerin en açık ve en kalıcı kanıtları dilde kendini gösterir"[59] derken sadece Yunan kültüründe Yakındoğu etkilerini değil, her kültürde bu etkilerin taşıyıcısının dil olduğunu ifade etmeye çalışır. Biliyoruz ki, Eski Mısırlılar adlarını ilahlarının adlarıyla tamlama yapmak sûretiyle kullanmayı gelenek haline getirmişlerdi. Benzer kullanım geleneği Yahudiler'de, Araplar'da ve Mezopotamya'daki diğer pek çok kültürde yaygındı. Sözgelimi Araplar benzer şekilde, al-Lah, al-Lat, Allat, ᶜUzza, Menat, Yeᶜus isimlerini kendi isimlerine sıfat tamlaması yaparak; ᶜAbdu'l-LAT, Abdu'l-MENAT, Abdu'l-ᶜUZZA (…) şeklinde kullanıyorlardı ki, onlara göre böylesi bir uygulama hem söz konusu Tanrı(ça)ları

[57] F. Josephus, *Jewish Antiquities* (Londra: Loeb Classical Library, 1967), 2/ 91, 206 vd.

[58] Yûsuf Peygamber'le ilgili tarihsel ayrıntılara burada girilmemiştir. Sebebine gelince bu makalenin devamı niteliğinde olacak bir makalemizde onun mitolojik bir karakter yahut tarihsel bir kişilik olmaklığı tartışılacaktır. Makale sadece etimolojik bir çerçeve içerinde olduğundan, burada onun tarihsel kişiliği ile ilgili tartışmalara yer verilmemiştir.

[59] Walter Burkert, *Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri*, çev. Mehmet Fatih Yavuz (İstanbul: İthaki Yayınları, 2017), 46.

yüceltmek ve aynı zamanda o ismin verildiği ismi onlar vasıtasıyla bereketli kılma gayesini taşıyarak, böylece onları kutsuyorlardı[60].

6.2. **Iu**'daki baş harfi '**Y**' ve 'YU' olarak okunur ki, **'Yu'**nun anlamı tam anlamıyla '**OĞUL'dur**. Buraya kadar yazdıklarımız, **Sif**, **Iu-Sif** > **Yo-sef** > **Yaw-sef** > **Yû-suf** adının nasıl oluştuğunu veya oluşabileceğini açıklayabilmeye uygun bir ortam içindi. Görüleceği üzere, sözkonusu ad(landırma) iki heceden oluşmaktadır. Mısır dilinde **'Iu'** ve **'Sif' / Seph / Zaph**, Semitiklerde ise sırasıyla; '**Yo'** + **'Sef: Yosef'; 'Yaw'** +'**Sef: Yawsef'** ve son olarak **'Yû'** +'**Suf'** şeklinde iki hecenin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

7. YÛSUF AD(LANDIRMAS)I: KARŞI(LAŞTIRMALI) ETİMOLOJİ

7.1. İlk kısmı yani **'Iu'** (*Aiu, Yu, Ya, Yo* varyantlarıyla okunabilir) anlaşıldığına göre, ikinci kısmı olan '**Sif**', 'Suf', 'Sef', 'Zep'a gelelim. Bu arada sessiz harflerin arasındaki sesli / ünlü harflerin okunuşları her zaman farklı olabilmektedir ki, bu yüzden Semitik dillerde bu harfleri, harekeler icad edilmeden önce ana-okutma işareti olarak kullandığımız gibi, Semitik her dil ve diyalektte farklı okunuşlara ve morfo-fonetik değişikliklere de neden oldukları için hastalıklı harfler veya illet harfler olarak nitelendirmekteyiz. Bu yüzden, ünlülerin *a-e, i-ı-y, u-o* ve bunların daha uzun ve ara ses biremlerinin olabileceği fonetik biliminin kurallarına uygun olarak geliştiğini söylemekte bir sakınca yoktur. Şimdi bu ad(landırman)ın Grekçe'de Ἰω-σήφ Iō-sēf şeklinde translitere edilmesi, Semitik dillerde '**Yud'** harfinin Yunanca'ya '**Ἰ**' olarak geçmesi de bunu kanıtlar türdendir. Yaratılış Kitabı'nda, Toprak'ın oğlu Adam / Odom '**Iu'**, Tanrı da '**Iahu'** yani '**Yahwe**'dir.

7.2. Buna dâir yüzlerce örneği burada vermeyi gereksiz görmekle birlikte '**Yo-sef**'in babasının isminin de '**Ya^{c}-qob'** olduğunu ve bunun da başındaki '**Ya**' hecesinin **'Iu' (Ya, Yu, Yo)** olduğunu saptayarak devam edelim. Buna göre; Semitik dillerde oldukça yanlış ve hatalı bir etimoloji ile hem **Yawsef**' hem de **Ya^{c}qob** adlarını uygun bir etimoloji ile açıklayamadıklarını ve bu adlar üzerine yapılan Semitik kökenli etimolojik ve etiyolojik yorumların Antik Mısır dili ve adlandırma geleneğinden habersiz olduğundan dolayı tutarsız olduğunu ifade etmeliyiz. Şimdi, '**Ya^{c}qob'** (יעקב), eğer dedikleri gibi '**^{c}aqeb' aqbu**[61] (ܥܩܒ=ܥܩܒܐ) yani *'topuk'*dan türetilseydi, neden sonradan adı iki versiyonla '**Yisra^{c}-el'** ve/veya '**Yisrâ-el'** olsun ki?! Öyle ki, ilki *'Tanrı ile Güreşen'* iken ikincisi *'Tanrı'nın Yönettiği'* anlamı verilsin! Konumuz Ya^{c}qob adı olmasa da, aynı kuralın o ve diğer adlar için de geçerli olduğunu burada saptamış olalım. Ya^{c}qob ismiyle ilgili etimolojik araştırmamızı detaylı bir şekilde aynı yöntemle ele aldığımızı belirtelim.

7.3. Buna göre; Tanakh, İnciller ve Kur'ân'da geçen Peygamber adlarının oku(n)dukları gibi değil, aksine bir olay üzerine kendilerine yaptıkları o önemli hâdiseyi hatırlatan bir ad-verme geleneğine / yöntemine uygun olarak verildiğini ve/veya yazmanlarca böyle uygun görüldüğünü söylemek yerinde olacaktır. Öyleyse, **Yaw:sef / Yo:sef/Yu:suf** diye bilinen bu adın; **'Yud. Semkhat. Pe'** harflerinden oluşan '**نصف** ' '**i-sef'**[62] üçlü fiil kökünden türetildiğine

---

[60] Bk. Julius Wellhausen, *Reste Arabischen Heidentums: Gesammelt Und Erläutert* (Berlin, 1897), 1-110; Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî, *Kitābu'l-Aṣnâm*, ed. Ahmed Zekî Paşa (Kâhire, 1924), 6 vd.

[61] Bk. Jeremy Black vd., *A Concise Dictionary of Akkadian* (Wiesbaden: Harrassowitz, 2000), 2/207 vd.; Zack Cherry, *Aramaic Loanwords in Neo-Assyrian 900-600 B.C.* (Uppsala: Uppsala University Press, 2017), 80-82. Yosef isminin etimolojisine benzer bir makale çalışmasını da 'Ya^{c}qob' adı ile ilgili olarak yapma ihtiyacı hâsıl olduğundan burada konuyu dağıtmamak adına mesele başka bir makaleye bırakılmıştır.

[62] P^{ə}^{c}al kalıbından =isef [**نصف**]-yosef-ni^{ə}saf=l^{ə}-misa^{ə}f arttı, çoğaldı, ekledi; ^{ə}ap^{c}el kalıbından = ^{ə}awsef, mawsef, nawsef daha fazla çok oldu (çoğaldı), gelişti, arttırdı gibi anlamları vardır. Bk. Yuyakim, *Q^{ə}lido^{ə}*, 831. Doğrusu

dâir geleneksel etimolojik görüşün yani kelimenin Ap^{c}el kalıbında '**awsef**'ten '**Yawsef**' şekline dönüşeceği ve anlamının '*eklemek, arttırmak, ilave etmek, büyütmek*'[63] şeklinde olabileceği şeklinde bir etimolojik çıkarım da sözkonusudur. Arapça'da bu ismin köken anlamına en yakın fiil kökü, kanaatimce 'Ḍ.Y.F' 'ضيف' üçlü fiil kökünden türetilmiştir[64]. Bu kelimenin ilk anlamı 'meyletmek'tir[65] ki, Yosef'in melikin karısı karşısında zayıf düşüp sonra kendisini efendisinin[66] korkusundan ötürü ondan kaçarak uzaklaşmaya çalışmasıdır ki, bize göre 'meyleden adam' anlamıyla 'Yedif/Yezif' olarak ve nihayetinde D(ad) harfinin S(in)'e dönüşmesiyle Yesif/Yûsuf şekline dönüşüm anlamla Kur'ân'da geçen olay arasında ilişki sözkonusudur. Bu fiil kökünün ikinci anlamı ise, 'ḍâfe' 'ضاف' 'misafir oldu' üçlü kök fiilinin 'ḍayf' 'ضيف' mastarından gelen 'misafir ağırlamak'[67], 'bir kimseye mihmân olmak'[68] anlamındadır. Nitekim Türkçe'de kullandığımız 'ziyâfet' kelimesi de bu kökten türetilmiştir. Bu kelimenin Yûsuf'un Firavun'un evinde misafir olması ile ilişkilendirilebilecek türden bir etimolojik olasılığı taşır[69].

7.4. Son derece ilginç bir başka Arapça kelime ile Yûsuf ad(landırmas)ı arasında bir ilişki kurmak olasıdır. Bu ilişkiselliğin Torah, Yaratılış'taki pasukla da ilişkisi son derece açıktır[70]. İbn Manzûr lugatında '$^{\circ}$*eṣâfe*' maddesini şöyle açıklar: we-E**ṢÂF**$^{e'r}$-raculu, fe-huwe mu**ṢÎF**^{un}: wulide fî'l-kiberi, we-weleduhu ayḍan **ṢAYF**iyyun [وأَصافَ الرجلُ، فهو مُصِيفٌ: وُلد له في الكِبَرِ، وولده أَيضاًصَيْفِيّ]= çok ileri yaşlarda olan ihtiyar bir adamın çocuğunun olması (E**ṢÂF**^{e}) anlamına gelir. Çocuğu olan bu adama mu**ṢÎF,** bu şekilde yaşlı bir adamın oğlu olarak doğan çocuğa da **ṢAYF**î denir[71].

8. SUMERCE 'TAḪ' İLE TÜRKÇE 'DAHA'DAN AKADİZE EDİLEN 'AŞĀBU'YA 'YÛSUF' AD(LANDIRMAS)I

8.1. Sevilleli İsidore, geleneğin aktarılarına uyarak 'Yûsuf' adının kökenine dâir açıklamayı şöyle yapar: "*Çünkü annesi başka bir çocuk daha da 'eklemek' istiyordu, bu yüzden onun adını "ek, ekleme*" anlamını verecek şekilde koydu"[72]. İsodore'dan yaptığımız bu aktarı da

---

aynı seslere sahip sode'li 'işef' [ميه] kelimesinin tarihsel-mitolojik anlatıya uygunluk arz ettiği söylenebilir. Zira, Yakûb diğer çocuklarından daha çok Yûsuf üzerine titremekte ve ona olabildiğince özen ve ihtimam göstermektedir. Açıkçası ikincide zikrettiğimiz 'işef' [ميه] kelimesi sanki vakıaya daha uygun gözükmektedir. Bk. Yuyakim, *Q^{e}lido$^{\circ}$,* 834-835.

63 Bk. Yuyakim, *Q^{e}lido$^{\circ}$,* 831.

64 Bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-^{c}Arab*, 9/208-9.

65 "Hemmet bihi ve hemme biha.. (**هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا**)" âyetinde bu meyl etmek anlamı sanki baskın gözükmektedir. Bk. Yûsuf 12/24.

66 Yûsuf 12/24.

67 Bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-^{c}Arab,* 9/208-212. Zaten misafir olarak gelen kişi geldiği aileye bir ek, ilave, eklenti olacağı için bu anlamın da Yûsuf hikayesiyle ilişkili olma olasılığı vardır. Çünkü Yûsuf da Potifar'ın evine satın alınarak bir nevi ek olarak katılmıştır. Potifar, Kur'ân'da ^{c}Aziz sıfatıyla geçer. Potifar hakkında bilgi için Bk. Ömer Faruk Harman, "Azîz-i Mısr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991), 4/343-44.

68 Bk. Fîrûzâbâdî, el-Ḳāmûsü'l-Muḥîṭ, III, s. 654.

69 el-Kehf sûresi 77. âyette ' فَانْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ **يُضَيِّفُوهُمَا** فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا' kalın punto ile gösterdiğimiz '**YUḌAYYİFU**'ûhuma muzâri fiili 'konukseverlik yapmak', 'misafirperverlik göstermek' anlamıyla Yûsuf'un Mısır'da meliğin sarayında misafir olarak ağırlanmasıyla da ilişkilendirilebilir. Çünkü, 'sin', 'ṣâd' ve 'ḍâd' hatta 'zeyn' harfleri sözlü dilden yazılı dile geçirilirken biribirinin yerine kullanılabilmektedir.

70 Yaratılış 37/3.

71 Bk. İbn Manzûr, *Lisânu'l-^{c}Arab*, 9/201-202.

72 Stephen A. Barney vd., *The Etymologies of Isidore of Seville* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), 166. Açıkçası İsidore'un açıklamasını okuduğumda çocukluğumda tanıklık ettiğim bir ad verme aklıma düştü. Komşularımızdan birinin oğlan çocukları olmadığı için sürekli ha bu defa erkek olacak, ha öbür sefere Allah

geleneğin aktarılarının aynen tekrar ederek devam ettirildiğinin kanıtıdır. Yûsuf adına köken oluşturan kelimenin oluştuğu coğrafya ve zamanda, sözgelimi Ugarit kentinde bulunan belgelerin de kanıtladığı üzere[73], Sumerce, Akadça, Hititçe, Luwice, Hurrice, Ugaritçe, Eski Mısırca, Kıbrıs-Minoan dillleri kullanılmaktaydı. Yaygın olarak bu diller, Sumero-Akadça resim-hece yazısı sistemini kendi dillerini yazarken kullanmayı alışkanlık edinmişlerdi. Çiviyazısının işaretleri kil tabletlere kazınarak bu sistemlerin benimsenmesinin yanında, bir de Luwi, Creatan (Girit/Kirit), Mısır hiyeroglifleri ile Kıbrıs-Minoan, Biblos, Linear A-B heceli yazılı sistemler de var olmuştur. Çok dilliliğin hâkim olduğuna ve etkileşimin kaçınılmaz bir gerçeklik olduğuna vurgu yapmak üzere serd ettiğimiz bu sözleri daha da uzatmak niyetinde olmadığımızı ifade etmeliyiz. Ancak, Mısır dili ve İbranca'da söz konusu adlandırmaların arkaplanını anlamada o dönemde kullanımda olan yazı dillerinin hangileri olduğunun ve biribirilerinden ne düzeyde bir etkileşim-etkilenme içerisinde olduklarının bilinmesinin sözkonusu durumun ne(re)den kaynaklandığını tesbit etmede yardımcı olacağına dâir düşüncemizden ötürüdür. Nitekim biblik kronolojide, -şayet mitolojik değil tarihsel bir kişilik ise- Yûsuf'un yaşadığı düşünülen dönemde[74] bu etkileşimin olabilme olasılığının kaçınılmaz olduğunu gösterir.

8.2. Yûsuf kelimesinin Akadca'da '**aṣābu**[75], **esēpu**[76], ikizler izleği[77] savımıza uygun olarak ikiz olmak, çift olmak, artmak, çoğalmak anlamıyla '**eṣēpu**[78] ve **'eṣēpu'**[79], **aṣappu**[80], **aṣāpu**[81], **waṣāpu**[82] **/ uṣābu**[83] **/ uṣṣubu**[84]**'**, **uṣṣupu**[85], ek, eklenti, müştemilât, çıkma, ilave, ek yapı, **bin**a anlamıyla '**asuppu'**[86], **šūsupu**[87], Yeni Babilce'de aynı anlamla '**asuptu'**[88] ile aynı anlamıyla kelimelerinden türetildiğine dâir önerimdir. Başta bulunan **'A'** harfinin **'Yud'**; **'Ş'** harfinin **'Semkat/Sin'** ve dudak harflerinden olan ve **'B'** harfinin de **'Pe / Fe'** ve hatta yumuşak okunuşla sözel-dilde **'V-W'** olarak geçebileceği yönündedir. Buna göre ikinci görüş olarak; 'artırmak, çoğaltmak', 'sayı bakımından artmak' ve 'eklemek' anlamındaki '**AṢĀBU' [a-ṣa-bu]** fiilinden türetildiğini söylemek, etiyolojik köken ve tarihsel anlatılara uygun gözükmektedir[89].

---

kerimdir, derken nihayet 11. denemede 'oğul' yani erkek çocuğuna denk gelmişlerdi. Bundan sonrası da gelsin derken belki de oğlan olur ümidiyle –[çünkü doğu toplumlarında oğlan çocukları göz-aydınlığı olarak algılanır]- 12. denemede bulunmuşlardı ki, işte bu defa istemedikleri bir kız çocuğu daha olmuştu ve adını 'Yeter' koymuşlardı. Evet, adı 'Yeter'di, çünkü artık çocuk istemiyorlardı. Oysa Yûsuf'un annesi onca kısırlığa rağmen bir *oğul* '**DAHA'** beklentisi içine girmişti.Yakub'un diğer kadınlarının onca çocuğu karşısında bir Yûsuf'un yetmeyeceğini düşünmelidir ki, bir '**DAHA-OĞUL**' istemeyi dilemiş. Aslında bizzat tanık olduğum hikayeyi anlatmamın nedeni, hem toplumların ad verme geleneklerinin çok derin köklerinin olduğuna hem de '**Yûsuf'** adını Sumerce ve Akadça olarak Semitize edildiğini düşündüğümüz bir köküne savlarımız arasında yer vermemizden dolayıdır. O yüzden '***daha'*** kelimesini büyük harfle '**DAHA'** olarak yazdık.

73 Bk. P. Bordreuil-Dennis Pardee, *A Manual of Ugaritic* (Winona Lake, Ind: Eisenbrauns, 2009), 8.

74 Yûsuf dönemi Biblik kronoloji için bk. Şekil 4.

75 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary of the Oriental institute of the University of Chicago* (Chicago: Oriental Institute, 1968), 1.2 / 325 vd.

76 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 4 /330.

77 Bk. Mehmet Sait Toprak,"Dinler Tarihi'nde İkizler İzleği: İmaj, İmitasyon, Dublikasyon", (yayın aşamasında).

78 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary* 1.2 /325; 4/345-46.

79 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 4/350-351.

80 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 1.2/354.

81 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 1.2/354.

82 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 1.2 /354.

83 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 1.2/354.

84 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 1.2/353.

85 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 4/331.

86 Jeremy Black vd., *A Concise Dictionary of Akkadian*, 26 vd.

87 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 4/331.

88 Bk. Jeremy Black vd., *A Concise Dictionary of Akkadian*, 26.

89 Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 4/331, I.2/35-54.

Benzer şekilde Yûsuf kıssasına ve adına uygun olan bir başka kelime ise kiracı, ev sâkini, mâlik, mukîm, bir kiracının evi, bir evin sâkini, **'aššābu'**[90] (waššābu, uššābu)dur.[91] Yûsuf'un kendi diyarında değil de Mısır'da ve Potifar'ın evinde olması bu kelimeyle uyumlu bir anlatıdır.

8. 3. Yukarıda verdiğimiz (3, 4., 5, 8.2. paragraflar) leksik-etimolojik çıkarımlara ek olarak, 7.2-7.4 arası paragraflarda ortak-aynı anlamı paylaşan Akadça-Assurca kelimelerin tamamı Türkçe dillerinde **DAH**A, **TAK**I, **DAK**I, EK:lemek, TAK:mak, iliştirmek, takı takmak, ilave etmek, artırmak[92], **DAH**a[93] fazla, de/da[94] (**DAḪ**i[95]) anlamlarıyla Sumerce **'TAḪ/DAḪ'** kelimesiyle aynı anlama sahiptir[96]. Türkçe'de sözbaşı /d/ ünsüz foneminin öncelikle /t/ fonemi olarak değerlendirilmesi ve allafonu olarak /t/ fonemi olduğu bilinen bir fonetik kuraldır. Günümüz Türkçesi'nde **'DAHA'** dahi, tahi, takı, tağı, tage, 'da, de', takı 'dahi', dakı, texi, dağı şeklinde kullanımları vardır[97]. Eylem kökü olarak *tak- 'takmak', *tak:ıl- tizilmek', *taktur- 'taktırmak', tizdirmek', tạḳ:ı 'takı takmak', bağlaç olarak 've', iliştirmek, eklemek, ek yapmak, daḫı 'dahi, da/de, ve, ile, birlikte, beraber, diğer, başka; veya, ya gibi anlamları vardır[98].

9. SUMERCE TAḪ İLE TÜRKÇE 'TAḪI' KELİMESİNİN NEDEN YÛSUF AD(LANDIRMAS)ININ KÖKENİ OLDUĞU SORUNSALINA FONETİK ÇÖZÜM ÖNERİSİ

Sumerce Sesbirimlerinin Çevriyazısı (SSÇ)	E.Akadça Karşılıkları (EAK)	Emesal Diyalektinde Karşılıkları (EDK)	Türkçe Sesbirimleri (TS)	Ön-Sumerce Sesbirimleri (ÖSS)	
A	**B**	**C**	**D**	**E**	
a	/a/	/a e	/a e ı i/	/a ä /	1
ɔ	/h ḥ /	-	/h/ , /ø/	/h/	2
b	/b b̲ p/	/b/	/b p m/	/p/	3
d	/d t ṭ/	/d z/	/d t n r y z /	/t ð /	4
e	/e/	/e/	/e h u/	/e ü/	5
g	/g k q/	/b d g/	/ø g ğ k q y/	/kʷ k g q/	6
ğ	/m/	/m/	/m ŋ ng y/	/ ŋ /	7
ḫ	/ḫ/	/g ḫ/	/g ğ ġ ḫ k/	/k ḫ /	8

[90] Bu kelime İbranca'ya 'yoṣeb̲', Aramca'ya 'yoṯeb̲' olarak aynı anlamda oturmak, ikamet etmek anlamıyla geçmiştir. Akadça š harfi İbranca'ya 'šin' aynıyla, Aramca'ya da rukoḵo okunuşlu Arapça'daki peltek s̲ gibi yani 'ṯaw' olarak geçmiştir.

[91] Ignace J. Gelb vd., *The Assyrian Dictionary*, 1.2/460-461.

[92] Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish* (Oxford: Oxford University Press, 1972), 466.

[93] Jean Deny vd., *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012), 257-259, 282.

[94] Zaten 'de/da' vurgusu kendisinden önceki kelimeye dayanan edattır. Bk. Andreas Tietze, *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı 1 (A-E)* (İstanbul: Simurg Yayınları, 2002), 543. Jean Deny vd., *Türk Dil Bilgisi*, 235, 599-602.

[95] Jean Deny vd., *Türk Dil Bilgisi*, 254.

[96] Simo Parpola, *Etymological Dictionary of the Sumerian Language* (Indiana-USA: Neo-Assyrian Text Corpus Project, Eisenbrauns Press, 2016), 1/352.

[97] Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü: Tarihî- Yaşayan Türk Dilleri* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011), 1/261-62.

[98] Bk. Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, 466.

i	/i/	/i e u /	/i ı e u ü y /	/i ü/	9
k	/g k q/	/k/	/g ğ k q/	/ k ġ /	10
l	/l/	/l n/	/l r /	/öl, r /	11
m	/m/	/ğ/	/m n/, / g k/	/m/	12
n	/n/	/ə š l n /	/n l ø /	/n ń /	13
p	/p b w/	/b/	/b p f (v)/	/p ṕ /	14
r	/r/	/d r/	/l r y z/	/ ð r ŕ /	15
s	/š/	/š z/	/s ş z y/	/s š/	16
š	/š ϑ /	/š/	/ş ç s/, / l t y/	/š ð ð /	17
t	/t ṭ d/	/t z/	/t d z s/	/t ť è/	18
u	/u/	/u e/	/o ö u ü/	/o ö u ü/	19
z	/s ṣ z /	/š /	/ş s ç t/	/ è s/	20

Tablo 1: SSÇ-EAK-EDK-TS-ÖSS Sesbirimlerinin Karşılıklı Denklikleri[99]

9.1. Yukarıda yaptığımız tablonun 8. sıradaki A, B, C, D daḫi E sütunlarında sesbirimlerinin karşılıklarına dikkatlice bakıldığında 8 / A, D daḫi E sütunlarının benzerliklerinin bu konuda yeterli kanıtı sunacağı kanısını taşımaktayız.

ḫ	/ḫ/	/g ḫ/	/g ğ ġ ḫ k/	/k ḫ /	8
A	**B**	**C**	**D**	**E**	

Zaten 'TAḪI' kelimesinin çok geniş anlam ışıkları içinde 'başka, öteki, daha, diğer, artık, ek, gene, yine, gibi'[100] anlamları vardır ki, bu da 3.2.'de Yaratılış 30/24.[101] pasukta sözkonusu ettiğimiz adlandırmanın etiyolojik anlatısına oldukça uygundur. Zira burada Rahel ilginç bir şekilde '**bên** [בֵּן] **ᵒaḥêr** [אַחֵר]' yani bir 'OĞUL DAHA' / 'DAHA OĞUL' anlamıyla Yûsuf'a EK olarak bir başka 'OĞUL' daha Tanrı'dan dilediği için adını Sumerce ve Türkçe'deki sırasıyla TAḪ ve TAḪI kelimelerinin tam karşılığı olan '**BÊN** [בֵּן] **ᵒAḤÊR** [אַחֵר]' yani bir '**OĞUL DAHA**' / '**DAHA OĞUL**' kullanımını yeğlemiştir. Pasuğun literal tercümesini ve çevriyazısını incelediğimizde bu anlama dâir durumu daha açık bir şekilde görmek olanaklıdır: "wat-tiqrā [וַתִּקְרָא]ᵃ 'eṯ- [-אֶת]ᵇ šᵉmō [שְׁמוֹ]ᶜ yōsêp- [יוֹסֵף]ᵈ lêmōr [לֵאמֹר]ᵉ yōsêp- [יֹסֵף]ᶠ Yahweh [יְהוָה]ᵍ lî [לִי]ʰ bên [בֵּן]ⁱ ᵒaḥêr [אַחֵר]ʲ". "Ve o (Rahel[102]) gebe kaldı, bir 'oğul' doğurdu. Elohim benim ayıbımı

[99] Parpola'nın *Etymological Dictionary of the Sumerian Language* 1/xx'de verdiği tabloda Türkçe sesbirimlerinin karşılıklarını vermediği gibi buna dair en küçük bir karşılaştırma yapma gereği daḫi duymamıştır. Dördüncü sütunda bizim *Kök(en) Dil Savı*'mıza göre tesbit ettiğimiz sesbirimlerinin Ön-Sumerce ile benzerlikleri oldukça önemlidir. Bu hususta geniş bilgi için Bk. Mehmet Sait Toprak, *Kök(en) Dil Savı: Babil Kulesi'ni Yeniden Kur(gula)ma*, (yayın aşamasında kitap).

[100] Bk. Şekil 1: **TAKI** kelimesi, Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*, 466.

[101] Bu pasuğun çevirisini literal olarak yaptığımızda; "Ve o gebe kaldı, bir 'oğul' doğurdu, ve bundan dolayı Elohim benim ayıbımı derip topladı ['āsap̄]". Ayrıca bk. 4.2. başlık.

[102] İbranca'da RaḥeL kelimesinin 'dişi kuzu-koyun' olduğunu aklımızın bir köşesinde tutarsak; sondaki Lomad harfinin de 'Mem' olarak da okunma olasılığı ile 'RaḥeM olacağı açıktır. İbranca ᶜ ᵒqarah' (kısır-dölsüz-kesik) kelimesinin kendisi için kullanıldığı bu kadının Torah'daki Yûsuf adlandırmasının bağlamı ile birlikte düşünüldüğünde bir '**DAHA OĞUL**' ya da 'bir '**OĞUL DAHA**' istemesinin nedeni daha bir açıklığa kavuşur. Çünkü Yahudi geleneğinde '**İLK OĞUL**' '**BEḪUR**'dur ve aynı zamanda '**KURBAN**'dır.
Raḥel ad(landırmas)ına dair konumuzla doğrudan ilişkili olduğu için bir saptama yaparak bu meseleyi bir dahaki makalemize bırakmayı yeğliyoruz. Bilindiği üzere Semitler ad verirken Tanrı ve Tanrıçalarının adlarını kendi adlarına tamlama ya da kendi adlarını bu Tanrı ve Tanrıçaların adlarına tamlama yaparlar. Sözgelimi EL'e tamlama yapılanlar: Yişmaᶜ-EL (Tanrı EL'in işittiği), Yisraᶜ-EL (Tanrı EL ile güreşen), ᶜAzrî-EL (Benim yardımım EL'dir). Diğerlerini de sıralayarak listeyi uzatmamak adına birkaç örnek vererek asıl konuya değinelim: Abed-Nᵒ BO (Tanrı NEBO'nun kulu), Abdu'l-LAT (Tanrıça LAT'ın kulu), Abdu'l-MENAT

derleyip topladı/örttü [ʼāsapˉ]". Rab bana bir **'OĞUL DAHA'** / '**DAHA OĞUL'** (bên [בֵּן] ᵊaḥêr [אַחֵר]) versin! diyerek '**OĞUL**'a YÛSUF adını verdi". Nitekim gerçekten Tanrı, Yûsuf'tan sonra Raḥel'e bir 'oğul daha' yani Benyamin'i vermiştir.

9.2. Sumerce 'TAḪ' ideogramı aynı zamanda 'DAḪ' şeklinde de farklı okunuşa sahiptir[103]. Bu kelime aşābu ve diğer verdiğimiz şekilleriyle birlikte tümüyle Sumerce 'TAḪ'/ 'DAḪ' kelimesinden alınarak Akadçalaştırılmış bir kelimedir. Tuna, bu kelimeye "Doğrudan Görülen Denklikler" alt başlığında şöyle yer verir: "32. taḫ: 'hinzufügen' (MSL, III, 123). [Türkçe karşılığı] tak- : 'takmak' (DLT, II, 16, 17), 'takmak, bağlanmak' (EUSz. 221)"[104]. Sumerce TAḪ/DAḪ piktogramına resim olarak bakıldığında (bkz. Şekil 2: Sumerce TA**Ḫ**/DA**Ḫ** piktogramı**)** aynı iki tane simgenin bir tane DAHası / başkası / gibisi eklenerek, arttırılarak iki tane aynı betigin birleştirildiği görülecektir[105]. Türkçe dillerinde ayrı yazılan DAḪi / TAQı / DAKı anlamındaki 'DA / DE' takısının da bir şeyin aynısının, fazlasının, benzerinin, bile, ek, takı anlamıyla takıldığı yani eklendiği anlam kast edilir. Nitekim Sumerce-Türkçe Sözlük'te

(MENAT'ın kulu), Abî-EL (Tanrı EL benim Babam'dır), Adonî-YAH (Benim Efendim YAHWE'dir). Şimdi bu adlandırma kuralına göre Ra(ḥ)-EL'in 'RA/RE' Tanrısı ile EL Tanrısı' olması olasığılığını Yûsuf Peygamber'in annesi olması itibariyle akla getirdiğini söylemeliyiz. Nitekim Yûsuf kıssasının anlatıldığı sûrenin kesintili harflerle (ḥurûf-i muḳaṭṭaᶜa) başlayan adı da 'EL' ve 'RA' harflerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda İsa'nın Meryem'inde olduğu gibi, Raḥel Ana Tanrıça kültünün devamı olsa gerektir. Bunun bir raslantı olmadığı ortadadır. Çünkü fonetik olarak Hamito-Semitik dillerde Raᶜ/Reᶜ kelimesinin sonunda bulunan /'ᶜ'/ fonemi Semitik dillerde ya null morphem 'ø' ya da 'ḥeth' ve diğer gırtlak ve nefes harfleri olarak ya belirirler yahut kaybolurlar.

Daha önce de sözkonusu ettiğimiz Kur'ân'da '**EL'** ve '**RA'** ile baş harflerinde Yûsuf'un yaşadığı düşünülen dönemin Yahudi (El) ve Mısırlı (Reᶜ/Raᶜ) Tanrılarının adlarını kodlayan '**EL**if. Lam. Ra/Re' (Elif harfi okunurken içerisinde L(am) da bulunduğu için bunun kısaltma yapılarak **'E-L-RA'** olarak okunması olasıdır) besmele ile başlayan Hurûf-i Mukaṭṭaᶜalı (Kesintili Harfler) Yûsuf sûresine dâir araştırmamızı diğer makalelerimize konunun sınırları dışına çıkma endişemizden ötürü bıraktığımızı ifade etmiştik. Bize göre, sûrelerden kesik harflerle başlayanların başlarındaki harflerin her biri içeriğe dair bir kodlama özelliği taşımaktadır. Yûsuf sûresinde bu **EL** yani Yahudilerin Tanrısı **EL**ohim ile Mısır Tanrısı '**RA**'nın adları olarak kodlanmıştır. Ayrıntılı tartışmalar için Bk. Mehmet Sait Toprak, "Ḳurᵓân'daki 'Ḥurûf-i Muḳaṭṭaᶜa'ların Hermönitik ve Linguistik Çözümlemesi", (yayın aşamasında makale); Mehmet Sait Toprak, "al-LAT, al-LAH ve el-LAT Kelimelerinin Etimolojik ve Etiyolojik Kök(en)leri Üzerine Bir Araştırma: Theo-linguistik Bir Okuma Denemesi", (yayın aşamasında makale).

103 Savımıza göre Sumerce tek heceli olan '**TAḪ'**/ '**DAḪ'** gibi kelimelerin bazen ilk harfleri bazen de son harfleri düşerek Türkçe dillerinde yaşamaya devam etmiştir. Buna göre; **'TAḪ'/ 'DAḪ'** kelimesi 'T:AḪ'/ 'D:AḪ' veya **'TA:Ḫ'/ 'DA:Ḫ'** şeklinde ayrılabilir. İlk şekilde '**AḪ'** olarak kalan kelime, /Ḫ/ foneminin Türkçe'de K/H/G harfleriyle genel fonetik kurallara göre ses denkliklerinin olması hasebiyle 'AK-/*EK-' şekline dönüşürler. Baştaki sesli harfin A ile E olması çok fazla görülen bir farklı okunuş tarzıdır. İlkinde '**EK**lemek' anlamı, ikincisinde ise şayet sondaki 'Ḫ' düşerse ayrı yazılan DAḪi anlamındaki 'DA' ile aynı anlama sahip olur. Betik-bezik açıdan benzerlik için Bk. Şekil 2: Sumerce TAḪ/DAḪ piktogramı.

104 Burada Almanca karşılığı 'hinzufügen' olarak verilen kelime "eklemek, daha başka bir şey ilave etmek, artırmak" anlamlarıyla Tokharca A 'ok-' ile Tokharca B ve Proto-Tokharca'daki 'auk-' ve Japonca '*ə̀kə̀-' kelimelerindeki artmak, **EK**lemek, kabarmak, artış göstermek anlamları da oldukça yakındır. Aslında bizim savımızda çok fazla ayrıntılı olarak açıklığa kavuşturduğumuz bu konuyu çok fazla derinlemesine incelemeyen Tuna sadece sözlükbilimsel olarak doğrudan denklik gösteren başlığında bu kelimeyi anmıştır. Bk. Osman Nedim Tuna, *Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi* (Ankara: Türk Dil Kurumu, 1997), 24.

105 Savımıza göre Sumerce sözlüklerin bazısında 'UNMNG' yani 'ANLAMI BİLİNMİYOR' şeklinde verilen ve TAK_4 ve DA şeklinde farklı okunuşları bulunan TAK kelimesi de başındaki /T/ foneminin /D/ allofeni ile **DAK** ve sondaki /K/ foneminin ise Türkçe'de kalın K olarak /Ḫ/ ve /G/ hatta /Ğ/ olarak okunabileceğine bu kelimenin de anlamına dair önerimiz olarak karşılığının Türkçe'deki nicelik zarfı olan ve anlamı artış ve çoğalmak olan '**DAHA'** ile aynı anlamı paylaştığı yönündedir. Daha zarfının 'artış ve 'çoğalış' anlamı için Bk. Jean Deny vd., *Türk Dil Bilgisi*, 257'de 418-419. maddeler.

'**TAḪ**' kelimesinin karşısına 'ilave etmek, eklemek, toplamak, çoğalmak' anlamları verilmiştir[106].

9.3. Ancak Akadçalaştırılmış hallerinden sadece bir tanesi **waṣābum** kelimesi verilmiştir. Oysa 8.1, 8.2. ve 8.3. paragraflarda verdiğimiz ve bu makalenin sınırları içerisinde sayısız örneklerini veremeyeceğimiz kullanımları sözkonusudur. Buna göre, Torah anlatısında adlandırmanın kökenbilimsel incelemesinde, Sumerce **TAḪ**'dan alınarak Akadçalaştırılan '**aṣābu, esēpu, aṣappu, aṣāpu, waṣāpu / uṣābu, uṣṣubu**, **uṣṣupu,** '**asuppu, šūsupu** ve daha pek çok farklı kullanımla geçen ek, eklenti, müştemilât, çıkma, ilave, ek yapı anlamlarıyla İbranca ve diğer Semitik dillere aynı anlamda **'āsap**- [אָסַף] ve diğer harf değişiklikleriyle yukarıda detaylıca anlattığımız kelimede başta bulunan **'A'** harfinin **'Yud'**; **'Ş'** harfinin **'Semkat / Sin'** ve dudak harflerinden olan ve /**'B'/** ünsüz foneminin Semitik dillerde /**'Pe/ ve / Fe/** allofonlarıyla yer alabildiği sayısız örnekler mevcuttur. Ve hatta yumuşak okunuşla **'V-W'** olarak geçebileceğine dâir sayısız örnek sıralamak mümkündür.

9.4. Buna göre ikinci görüş olarak; 'artırmak, çoğaltmak', 'sayı bakımından artmak' ve 'eklemek' anlamındaki Sumerce **TAḪ** ideogramının '**AṢĀBU' [a-ṣa-bu]** ve diğer farklı okunuşlarıyla birlikte aṣāb/esep /b/, /p/ ses değişimleriyle Yosep/Yosef' halini aldığını düşünmekteyiz. Buna göre, Torah anlatısına göre Par^{c}o'nun (Firavun) Yûsuf'a verdiği **Ṣafnaṯ Pa^{c}nêaḫ** ad değil, bir lakaptır. Bize göre, Yûsuf'a yüklenen '**āšîpu'** sıfatı olan ritüeli ikame eden mahir kahin, exorsist, belki de İbranca tedavi etmek, şifa vermek anlamındaki '**išpûz'** [אִשְׁפּוּז] kelimesi ile bir nevi şifacı-görü sahibi şaman olması da olasıdır. Tarihsel kaynaklarda **Ṣafnaṯ Pa^{c}nêaḫ,** Josephus'un **'Psonthomphanēch'** şeklinde Grekçeleştirildiği *"kendisine gizemlerin / sırların ilham edildiği / üstü-örtülü gizil şeylerin kendisinde açığa vurduğu"* şeklindeki sıfatın Sumer, Mısır, Mezopotamya, Babil'de bu türden kişilere verildiği bilinir. Buna göre, Ahmed Osman'ın yaptığı gibi Yûsuf'u Mısır kral listeleri içerisinde veya Firavunlardan biri olarak tesbit etme gayreti ve hayaliyle onu Yuya olarak[107] tanıtmak çok da tutarlı olmasa gerektir. Sadece Biblik kaynaklarda geçen bu anlatıların Mısır tarihi içerisinde şimdilik kayıtlarına rastlanmadığından belli bir döneme Yûsuf'u yerleştirmenin uygun olmayacağı kanaatindeyiz.

9.5. Yusuf Peygamber ad(landırmas)ına dâir Sumerce **TAḪ** kadar önemli olan bir diğer kelime de **teḫḫu** (diğer okunuşları: tappû, šanû …) şeklinde Akadçalaştırılan Sumerce **TAḪḪU** kelimesidir[108]. Bu kelimenin önemi 'yardımcı', 'yaver', 'ardıl', 'vekil', 'temsilci', 'yerine ikame edilen kişi' ve 'arkadaş' gibi anlamlarının olmasından kaynaklanır. Buna göre, Torah, Yaratılış 45:8.pasuğu yeniden yorumlamak gerektiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

10.1. Yûsuf ad(landırmas)ını etimolojik ve etiyolojik açıdan araştırma konusu olarak seçmekle; a) Araştırmamızı dilbilimin sınırları içerisinde sürdürmeyi, b) Konunun bugüne değin kapalı kalan etimolojik ve bu adlandırmanın ortaya çıkmasının etiyolojik mitler yardımıyla eksik kalan ve yanlış yorumlandığını düşündüğümüz hususları (dil)bilimsel olarak açıklığa kavuşturmayı, c) Tanakh, Yeni Ahid Külliyatı ve Kur'ân'dan yaptığımız

---

[106] Bk. Nafiz Aydın, *Büyük Sümerce Sözlük* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013), 687.

[107] Bk. Ahmed Osman, *Kayıp Şehir: Mısır'dan Çıkış'ın Ardındaki Arkeolojik Kanıtlar*, çev. Mesut Akın (İstanbul: Omega Yayınları, 2016; Ahmed Osman, *Moses and Akhenaten: The Secret History of Egypt at the time of the Exodus* (Toronto: Rochester-Vermont Bear & Company Press, 2002), 46-7; Ahmed Osman, *The Lost City of the Exodus: The Archaeological Evidence Behind the Journey Out of Egypt* (Toronto: Rochester-Vermont Bear & Company Press, 2014).

[108] Parpola, *Etymological Dictionary of the Sumerian Language,* 1/352.

alıntılarla tefsir ve tarih kitaplarının bin yıllardır tekrar eden rivayetlerine girmeyerek yeni bir bilim dalı olarak tasarladığımız 'Kutsal Kitaplar Onomastikası'nın temellerini bu makale özelinde örneklem olarak dilbilimsel esaslar üzerine kurmayı, d) Standart seküler Mısır kronolojisi ile Biblik-mitik kronolojileri biribirine uygun hale getirme şeklindeki zorlama tarihsel-anakronik tartışmalara girmeden ilk aşamada Yûsuf ad(landırmas)ının dilbilimsel açıdan nasıl anlaşılması gerektiğine dâir salt bilimsel-ilkeli bakışla ele almayı umduk. Bütün bu saydığımız kaygılardan ötürü, hermönitik esaslı tarihsel-arkeolojik-teolojik-mitolojik tartışmaları, yazımı büyük ölçüde tamamlanan ikinci aşamada ele alacağımız araştırmamıza bıraktık. Bu yönüyle okuyucunun zihninde belirecek bazı soru(n)lar ilgili makalemize havale edilmiştir.

10.2. Böylece bu makale ile Yûsuf adlandırmasının etimolojik-etiyolojik incelemesinde mevcut leksikonların yetersiz olduğu hatta konuyu daha da içinden çıkılmaz hale getirdiği anlaşılmıştır. Yûsuf adı özelinde yaptığımız bu örneklem, biblik diğer şahsiyetlerin ad(landırma)ları için de yapılması gerektiği bir zorunluluk olarak belirmiştir. Bu sebeple ilkin biblik şahsiyetlerden kurucu olanlarının (ûlu'l-^{c}azm) ele alındığı makale serileri olarak düşündüğümüz 'Kutsal Kitaplar Onomastikası' adıyla Tanakh-Yeni Ahit Külliyatı-Kur'ân çerçevesinde bir proje ile kitaplaştırılması hedeflenmektedir.

10.3. Doğrusu XVII. yüzyıla değin Kutsal Kitaplarda geçen şahsiyetlerin artık son 300 yıldır elde edilen arkeolojik veriler, bulunan tabletler, yazıtlar ve dilbilimle birlikte çoklu bilim dallarının yardımıyla yeniden ele alınmasının zorunluluğu ortadadır. Nitekim, Eski Ahid-Yeni Ahid Külliyatı, Qumran Yazıtları, Yunan-öncesi kültürleri inceleyenler ile, Mısırbilimciler, Sumerologlar, Mezopotamya-Babil ve diğer kadim kültürlerini derinlemesine ele alanlar bu hususu çeşitli vesilelerle eserlerinde dile getirmektedirler. Bu bağlamda, Miqra'nın Yaratılış Kitabı'nda ayrıntılı olarak anlatılan ve Kur'ân'da bir sûreye ad olacak şekilde yer alan ve '**AḤSEN**^{e}'l-ḳaṣaṣ' [*en eski Kur'ân nüshalarındaki yazılışı için bkz. Şekil: 5, 6, 7, 8*] 'en güzel kıssalardan' biri olarak ad verilen Yûsuf sûresinin de bu bilimlerin sunduğu veriler ışığında anlaşılması-yorumlanması kaçınılmazdır. Açıkçası, Yûsuf'un gerçek kimliğinin ve/veya kim olup- olmadığının tesbiti, ne Tanakh ne de Kur'ân'ın sunduğu yarı-mitolojik ve son derece sınırlı anlatılarla olanaklı gözükmektedir. Şayet her iki kutsal kitap da Yûsuf'un tarihsel bir kişilik olarak Mısır'da yaşadığından söz ediyorlarsa, o zaman Mısırbiliminin sunduğu verilerin göz ardı edilerek Yûsuf kıssasının anlaşılamayacağı açıktır. Bu anlamda şunu rahatlıkla söylemek olanaklıdır: Tarihsel-gerçek bir kişilik olarak Yûsuf'un kimliği-kişiliğinden söz edilecekse, onun tarihsel bir şahsiyet mi, yoksa mitolojik dublikasyon-imaj bir karakter mi olup olmadığı bu durumda bilimsel olarak kanıtlanamazdır. Buna dayanarak şunu söyleyebiliriz ki, şu ana dek tarihsel bir şahsiyet olarak bu metinlerde geçen isimlerin kimleri temsil ettiği ve/veya tarihte(n) kimlerin adıyla temessül ettirilerek devam ettirildiği bir muamma olarak kalmıştır.

10.4. Kur'ân'ın 'aṣdaḳa'l-ḳaṣaṣ' 'en doğru kıssalardan' yerine '**AḤSEN**E'l-ḳaṣaṣ' 'en güzel kıssalardan' şeklinde bu hikayeyi anlatması ve sûrenin girişinde 'EL.^{if}. L^{am}-RE' kesintili harflerinden sonra 'Tilke âyâtu'l-KİTÂB'il-mubîn innâ enzelnâHU KUR'ÂNEN ^{c}ARABİYYEN la^{c}allakum ta^{c}ḳilûn' 'Şunlar açık olan 'KİTAB'ın âyetleridir. Biz 'O'nu (KİTÂB'ı) ARAPÇA OKUYUŞLA indirdik ki, umulur ki siz de bağlantıları kurarsınız (ta^{c}ḳilûn)'. Tanakh'ta 213, Kur'ân'da ise 27 kez geçen Yûsuf adının daha önce Yahudilere yani Kur'ân'ın kendi adlandırmasıyla özelde 'EHL-İ KİTAB'a İbranca olarak verilenin yeniden Araplara anlayabilecekleri 'ARAPÇA OKUYUŞ'la tekraren verildiği ile ilgili pasuklar ve âyetler

karşılaştırıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Açıkçası bize göre Yûsuf kıssasının Antik Mısır'da 'Sinuhe Kıssası'na benzerliği oldukça dikkat çekicidir. Torah'ın yaklaşık olarak M.Ö. 300'lü yıllarda sözel rivayetlerin zihinlerde kalan bâkiyesinin yazıya geçirilmesiyle Elohist, Yahwist, Kahinler metni olarak farklı yazarların ellerinde biribirinden ayrı dilsel üslûplarla kitaplaştırıldığı Belge Hipoteziyle bilindiğine göre, Yusuf kıssasının da olasılıkla Kâhinler Metni olarak kaleme alındığı varsayılabilir. Oysa XII. Hanedanın ilk kralı Amenemhat I (MÖ. 1991-1962)'in yaveri ve yardımcısı olarak hikaye edilen *Sinuhe* (*Sanehat*) Kıssası'na dâir istinsah edilmiş nüshaları, XII. ve XIII. Hanedanlar dönemine yani M.Ö. 1900 ila 1700'lü yıllara tarihlendirilmektedir (Berlin 3022, Ramesseum 10499). **SİNUHE**-Yûsuf kıssaları, rivayet teknikleri, metin kritiği, metinlerin sözlü rivayeti ile arkeolojik-tarihsel-mitolojik-teolojik bağlamlarının bir arada değerlendirileceği Antik Mısır'da dolaşımda olan bu hikayeler karşılaştırmalı olarak Miqra ve Kur'ân'ın kıssaya yer verdikleri anlatıları özelinde tarafımızdan çalışılmakta olup, burada makalenin sınırlarını aşacağından dolayı ayrıntılarına yer verilmemiştir.

10.5. Ancak, şunu ifade edebiliriz ki, her iki kıssada da biribiriyle örtüşen pek çok ayrıntı zihminizde Yûsuf kıssasının ve Yûsuf'un tarihsel gerçekliğini sorgulamaya zorluyor. Zira, bu durumda Yûsuf'un da Sinuhe'nin dublikasyonu, imajı, enkarnesi, imitasyonu olma olasılığı düşünülebilir. Yûsuf sûresinin giriş-âyetinde 'naḥnu naḳuṣṣu ᶜaleyke ᵒ**AḤSEN**$^{E'l}$-ḳaṣaṣi (Yûsuf 12/3)' (Biz sana kıssaların ᵒ**AḤSEN**ini anlatacağız) ayetinde geçen Kur'ânî ᵒ**AḤSEN** kıssası ile Antik Mısır'ın en görkemli **SİNUHE** veya **SANEHAT** kıssalarının ad(landırma)ları arasındaki fonetik yakınlık oldukça dikkat çekicidir. Bu ibareyi bize anlamlı kılan ve dikkatimize sunan ise yine ayetin devamında Hz. Muhammed'e hitaben 'we in kunte min ḳablihi le-mine'l-**ĞÂFİLÎN**' (Biz sana (Arapça okuyuşuyla) vahiyle bu kıssayı bildirmezden önce sen bu ᵒ**AḤSEN** kıssasından **HABERSİZ** olanlardan idin) şeklindeki kayıttır. Bu kayda göre, sözkonusu kıssa eğer Yûsuf kıssası ise, bu kıssanın Torah'ta anlatılan şekliyle ve Talmudik-Midraşik anlatımla olanları en azından Araplar arasında Yahudilerler birlikte yaşadıklarından ötürü anlatılmış olsa gerektir. Oysa Hz. Muhammed'in bu denli önemli bir figür olan Hz. Yûsuf'tan habersiz olmadığı aşikardır. Eğer durum böyle ise, o zaman Antik Mısır'ın **SİNUHE** veya **SANEHAT** kıssasının sözbaşı ve orta harflerin metateziyle sözlü dilde ᵒ**AḤSEN'**e dönüşme olasılığı olabilir. **HASEN** (güzel) sıfatının ism-i tafḍîli olan **AHSEN** (en güzel) şeklindeki kullanımı da düşünüldüğünde bu ses değişiminin sözlü dilde olma olasılığı artmaktadır. Bu makalede Kutsal Kitaplardaki adlandırmalara dâir etimolojik-etiyolojik yaklaşımımızla ilk defa Yûsuf bağlamında tarafımızdan ortaya atılan Aḥsen sıfatlı kıssanın Antik Mısır'ın Sinuhe/Sanehat Kıssası ile ilgili benzerliği meselesi, yine tarafımızdan ayrı bir makale olarak *"Kur'ân'ın Kıssaların 'ᵒ**AḤSEN'**i Yûsuf Hikayesi Antik Mısır'ın **SİNUHE** veya **SANEHAT** Kıssası Olabilir mi?"* adıyla yayına hazırlanmaktadır. Buna göre sûrenin adının 'Sinuhe /Senahat Kıssası' olması ve 1. âyet ilâ 3. âyetler arası tercümesinin de şu şekilde olması tarafımızdan önerilmektedir:

" 'EL ve RAᶜ/REᶜ. Şunlar açık olan 'KİTAB'ın işaretleridir. Biz 'O'nu (KİTÂB'ı) ARAPÇA OKUYUŞLA indirdik, umulur ki siz de sebep ve sonuçları ile bağlantıları kurarsınız. Biz sana (Arapça okuyuşla bu kıssayı) vahiyle bildirmeden önce sen bu '***ᵒAḤSEN'/SİNUHE/SANEHAT*** kıssasından **HABERSİZ** olanlardan idin."

10.6.Yahudiler'in tarihte kimlik oluşturma gayretlerini, kutsal kitaplardaki kişi(lik)leri ad(landırma)ları üzerinden ve o kişi(lik)lerin imajlarını dublikasyon yapmak sûretiyle gerçekleştiklerine dâir bir algı ortaya çıkmaktadır. İbrahim'le ata-atayı, Sara ve Hacer'in

etnisiteleri üzerinden câriyenin oğlu İsmail'i 'öteki' kılıp, İbrahim'in korkudan Fir^{c}avn'a kardeşi olarak tanıttığı soylu Sara ile 'İshâk' genetik-atayı kurgulamışlardır. Aynı şekilde, İshak da sanki babasının reenkarnesiymiş[109] gibi karısı Rebeka'yı Filistîler'in kralı Abimelek'e kız kardeşi (Yaratılış 26/8-9) olarak tanıtarak orada yerleşir ve zenginleşir. Nihayet buradaki zenginliği, serveti, soyu ve çoğalması Filistîleri kıskandırır ve burayı terketmek zorunda bırakılırlar (Yaratılış 26/12-15). Ve hikayede Beer Şeba^{c} yani 'Yedi Kuyu' diye adlandırılan yere yerleşirler. Yakub'a da etnisitelerinin babası 'İsrail' adını vererek, ardından Mısır'dan Çıkış'ın hikayesini oluşturacak ve Musa ile aynı kurguyu paylaşacak sözde Mısırlı olmayan iki prens olarak onları 'Çıkış'la birlikte 'Vaad Edilen Kutsal Topraklar' mitinin gerçekleş(tiril)mesine kadar taşıyacaktı. Tarihe bakıldığında 1948 öncesinde de Yûsuf ile Musa hikayelerinin yeniden enkarne olduklarına tanıklık ettik. Ve nihayet Yûsuf'un babası Ya^{c}kub yani İSRAİL, devlet adı olarak tarihte yeniden yerini aldı.

KAYNAKÇA

Aasgaard, Reidar, *The Childhood of Jesus: Decoding the Apocryphal Infancy Gospel of Thomas*. Cambridge: James Clarke & Co, 2010.

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslamî, t.y..

Avneyon, Eitan, *The Concise Sappire Dictionary Encyclopedic Edition*. İsrail, 2007.

Aydın, Nafiz, *Büyük Sümerce Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.

Baden, Joel S., *The Composition of the Pentateuch: Renewing the Documentary hypothesis*. New Haven: Yale University Press, 2012.

Bar Bahlul, Hassan, *Lexicon Syriacum: Syriacas Græcasque cum glossis Syriacis et Arabicis Complectens,* ed. Rubens Duval. Parisiis: E Reipublicæ typographæo, 1888.

Barney, Stephen A. - W. J. Lewis, J. A. Beach-Oliver Berghof, *The Etymologies of Isidore of Seville*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

Berman, Joshua, "Identity Politics and the Burial of Jacob (Genesis 50:1-14)", *The Catholic Biblical Quarterly 68*/1 (2006): 11-31.

Bordreuil, Pierre- Dennis Pardee, *A Manual of Ugaritic*. Winona Lake, Ind: Eisenbrauns, 2009.

Bordreuil, Pierre vd.. *Tarihin Başlangıçları: Eski Yakındoğu Kültür ve Uygarlıkları*. çev. Levent Başaran, İstanbul: Alfa Yayınları, 2015.

Bottéro, Jean vd.. *Ancestor of the West: Writing Reasoning, and Religion in Mesopotamia, Elam and Greece.* Chicago: University of Chicago Press, 2003.

Bottéro, Jean, *Religion in Ancient Mesopotamia*. Chicago: University of Chicago Press, 2004.

Budge, E. A. Wallis, *Gods of the Egyptians: Studies in Egyptian Mythology, I-II.* Londra: Methuen & Co., 1904.

Burkert, Walter-Pinder Margaret E.. *The Orientalizing Revolution: Near Eastern Influence on Greek Culture in the Early Archaic Age*. Cambridge: Harvard University Press, 1997.

Burkert, Walter, *Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri*. çev. Mehmet Fatih Yavuz), İthaki Yayınları, İstanbul 2017.

[109] Bk. Mehmet Sait Toprak, "Dinler Tarihi'nde İkizler İzleği:İmaj, İmitasyon, Dublikasyon", (yayın aşamasında).

Ignace J. Gelb vd..*The Assyrian Dictionary of the Oriental institute of the University of Chicago I.2*. Chicago: Oriental Institute Press, 1968.

Cassuto, Umberto, *A Documentary Hypothesis and the Composition of the Pentateuch*. Jerusalem: Hebrew University-Magnes Press, 1961.

Jeremy Black vd.. *A Concise Dictionary of Akkadian*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2000.

Cherry, Zack, *Aramaic Loanwords in Neo-Assyrian 900-600 B.C*. Uppsala: Uppsala University Press, 2017.

Chesnutt, Randall D. *From Death to Life: Conversion in Joseph and Aseneth*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1995.

Clauson, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth Century Turkish*. Oxford: Oxford University Press, 1972.

Clines, David J. A, *The Dictionary of Classical Hebrew VII (riş-tsadi*). Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2011.

Clines, David J. A. *The Dictionary of Classical Hebrew*. 2 2. Sheffield: Sheffield Acad. Press, 1995.

Codex Cumanicus, İtalya-Venedik Saint Marcus Kütüphanesi (Bibliothecae Divi Marci - Bibliothecae Nazionale di S. Marco - Bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum, Venezia Mss. latini, Fondo antico, Collocazione 1597, Codex DXLIX / № 549.

Deny, Jean vd.. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2012.

Derstine, Philip. "Early Eighteenth Dynasty Chronology and Thutmoside Succession", *Göttinger Miszellen 252* (2017), 41–59.

Dickerman, Lysander. "The Names of Jacob and Joseph in Egypt", *The Old Testament Student*, 7/ 6 (1888), 181-85.

Duygu, Zafer. *İsa, Pavlus, İnciller: Hıristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2018.

Ehrman, Bart D. - Metzger, Bruce Manning. *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration.* New York: Oxford University Press, 2005.

Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi: Taş Devrinden Eleusis Mystreia'larına,* İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2009.

Emadi, Samuel Cyrus. *Covenant, Typology, and the Story of Joseph: A Literary-Canonical Examination of Genesis 37-50*. Louisville: The Southern Baptist Theological Seminary, ProQuest Dissertations Publishing, Doktora Tezi, 2016.

Epiphanius- Williams, Frank. *The Panarion of Epiphanius of Salamis, Book I* (Sects 1-46). Leiden: Brill Academic Publishers, 1987.

Flusser, David (פלוסר, דוד) "Joseph and Asenath - A Jewish Hellenistic Novel / יוסף ואסנת - רומאן יהודי הלניסטי", *Dappim: Research in Literature/* דפים למחקר בספרות: 2(1985), 73-81.

Friedman, David A. "Josephus on the Servile Origins of the Jews", *Journal for the Study of Judaism in the Persian, Hellenistic, and Roman Period*, 45: 4/5 (2014), 523-50.

Gan, Moshe (גן, משה). "The Book of Esther in the Light of the Story of Joseph in Egypt / מגילת אסתר באספקלריית קורות יוסף במצרים", *Tarbiz* / תרביץ לא, 2 (1961), 144-49.

Gardiner, Alan H.. *Ancient Egyptian Onomastica II*. Londra: Oxford University Press, Londra 1947.

Gesenius, Wilhelm vd.. *Gesenius' Hebrew Grammar*. New York: Dover Publications, 2006.

Gmirkin, Russell E.. *Berossus and Genesis, Manetho and Exodus: Hellenistic Histories and the Date of the Pentateuch*. New York: T & T Clark, 2006.

Gmirkin, Russell E. *Plato and the Creation of the Hebrew Bible*. New York: Routledge, 2017.

Griffiths, John Gwyn. *The Origins of Osiris*. München: Dt. Kunstverl, 1966.

Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü: Tarihî- Yaşayan Türk Dilleri [şiveleri / lehçeleri], Anadolu ağızları ve Altay dilleri [Moğolca - Mançu / Tunguzca - Korece - Japonca] ile karşılaştırmalı : (etimolojik sözlük).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Harman, Ömer Faruk. "Azîz-i Mısr", *Türkiye Diyânet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/343-344.

Heal, Kristian S. "Joseph as a Type of Christ in Syriac Literature", *Brigham Young University Studies*, 41/1 (2002), 29-49.

Hendel, Ronald S..*The Book of Genesis: a Biography*. Princeton: Princeton University Press, 2013.

Humphrey, Edith McEwan. Joseph and Aseneth. Sheffield: Sheffield Academic Press, 2000.

Humphrey, Edith McEwan. *The Ladies and the Cities: Transformation and Apocalyptic Identity in Joseph and Aseneth, 4 Ezra, the Apocalypse and the Shepherd of Hermas*, 2018.

Isidore of Seville. *The Etymologies.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl İbn Mükerrem Cemaleddin Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensarî er-Rüveyfî el-İfrîkî el-Mısrî. *Lisânu'l-ᶜArab*, 1-25, Beyrut: Dâru'-s-Sadr, 1990.

İbnu'l-Kelbî, Ebû'l-Münzir Hişâm b. Muhammed b. Sâib b. Bişr el-Kelbî el-Kûfî. *Kitabu'l-Aṣnâm*, neşr. Ahmed Zekî Paşa, Kâhire, 1924.

İbnü'l-Kelbî. *Kitâbü'l-Esnâm: Putlar Kitabı*, çev. Beyza (Düşüngen) Bilgin, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.

James R. Battenfield. "A Consideration of the Identity of the Pharaoh of Genesis 47", *Journal of the Evangelical Theological Society*, 15/2 (Spring 1972), 77-85.

Josephus, Flavius. *Jewish Antiquities 1-4*. Londra: Loeb Classical Library, 1967.

Kᵊtobo dᵊ-Diyatiqi ᶜAtîḳo (ܟܬܒܐ ܕܕܝܬܝܩܝ ܥܬܝܩܐ=Ahd-i ᶜAtîḳ Kitabı), United Bible Societies Suriye-Şam 1979.

King, Leonard William. *Legends of Babylon and Egypt in Relation to the Hebrew Tradition*. London: H. Milford, 1918.

Kittel, Rud vd.. *Biblia Hebraica*, Stuttgart: Württembergische Bibelanstalt, 1937.

Koehler, Ludwig vd.. *Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*. Leiden: E.J. Brill, 1994.

Kraemer, Ross Shepard. *When Aseneth Met Joseph: A Late Antique Tale of Thebiblical Patriarch and His Egyptian Wife, Reconsidered*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Kraemer, Ross Shepard. *When Aseneth Met Joseph: A Late Antique Tale of Thebiblical Patriarch and His Egyptian Wife, Reconsidered*. Oxford: Oxford University Press, 2015.

Kramer, Samuel Noah. *Sumerian Mythology: A Study of Spiritual and Literary Achievement in the Third Millennium B.C.*. Philadelphia: Univ. of Pennsylvania Press, 1972.

Kramer, Samuel Noah. *The Sumerians: Their History, Culture, and Character*. Chicago: University of Chicago Press, 2008.

Kugel, James. *In Potiphar's House: The Interpretive Life of Biblical Texts*. Cambridge: Harvard University Press, 1994.

Lang, David. *Accordance Bible Software Version 12.3.2*, Accordance Timeline Sampler Versin 1.3., 2019.

Lloyd, Alan B.. *A Companion to Ancient Egypt I-II*, Malden: Blackwell Companions to the Ancient World, 2010.

MacNamara, Martin-Maher Michael. *Targum Pseudo-Jonathan: Genesis*. Wilmington, Del: Glazier, 1992.

Makki, Elrabih Massoud. *Decomposition of Hamito-Semitic Roots into Their Ultimate Primeval Components: Including Deep Comparative Studies of Hamito-Semitic and Indo-European and of Hamito-Semitic and Sino-Tibetan on All Levels of Structure*. Beyrut, 2013.

Manetho- Waddell, W. G.. *Manetho, with an English Translation*. Cambridge: Loeb C.L. Harvard University Press, 1980.

Mann, Thomas- Woods, John E.. *Joseph and His Brothers: The Stories of Jacob, Young Joseph, Joseph in Egypt, Joseph the Provider*. New York: Everyman's Library, 2005.

Metzger, Bruce Manning – Ehrman, Bart D.. *The Text of the New Testament: Its Transmission, Corruption and Restoration*. New York: Oxford University Press, 2005.

Neusner, Jacob. *Genesis Rabbah: The Judaic Commentary to the Book of Genesis. A New American Translation. Vol. III: Parashiyyot Sixty-Eight through One Hundred on Genesis 28:10 to 50:26*. Atlanta: Scholars Press, 1985.

Oakley, Francis. *Kingship and the Gods: The Western Apostasy*. Houston: University of Saint Thomas, 1968.

Osman, Ahmed. *Kayıp Şehir: Mısır'dan Çıkış'ın Ardındaki Arkeolojik Kanıtlar*, çev. Mesut Akın, İstanbul: Omega Yayınları, 2016.

Osman, Ahmed. *Moses and Akhenaten: The Secret History of Egypt at the time of the Exodus*. Toronto: Rochester-Vermont Bear & Company, 2002.

Osman, Ahmed. *The Lost City of the Exodus: The Archaeological Evidence Behind the Journey Out of Egypt*. Toronto: Rochester-Vermont Bear & Company, 2014.

Parpola, Simo. *Etymological Dictionary of the Sumerian Language 1*. Indiana-USA: Neo-Assyrian Text Corpus Project, Eisenbrauns Press, 2016.

Plazzotta, Carol- Billinge, Rachel. "The Underdrawing of Pontormo's 'Joseph with Jacob in Egypt", *The Burlington Magazine* 144/1196 (2002), 660-670.

Rahkonen, Pauli, "Personal Names of the Pentateuch in the Northwest Semitic Context: Comparative Study", *Scandinavian Journal of the Old Testament*, 33/1 (2019), 111-135.

Redford, Donald B. "On the Chronology of the Egyptian Eighteenth Dynasty", *Journal of Near Eastern Studies*, 25/2 (1966), 113-24.

Redford, Donald B. "The Pronunciation of Pr in Late Toponyms", *Journal of Near Eastern Studies*, 22/2 (1963), 119-22.

Redford, Donald B. "The Hyksos Invasion in History and Tradition", *Orientalia*, 39/1 (1970), 1–51.

Schwartz, Baruch J. (שורץ, ברוך יעקב), "Joseph's Descent into Egypt -The Composition of Genesis 37 / ירידתו של יוסף למצרים: חיבורו של בראשית לז ממקורותיו." *Beit Mikra: Journal for the Study of the Bible and Its World* / בית מקרא: כתב-עת לחקר המקרא ועולמו נה, no. 1-30 :(2010) .

Tietze, Andreas. *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı 1 (A-E).* İstanbul: Simurg Yayınları, 2002.

Toprak, Mehmet Sait. "al-LAT, al-LAH ve el-LAT Kelimelerinin Etimolojik ve Etiyolojik Kök(en)leri Üzerine Bir Araştırma: Theo-linguistik Bir Okuma Denemesi", (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait. *Kök(en) Dil Savı: Babil Kulesi'ni Yeniden Kur(gula)ma*, (yayın aşamasında kitap).

Toprak, Mehmet Sait. "Dinler Tarihi'nde İkizler İzleği: İmaj, İmitasyon, Dublikasyon", (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait. "Ḳurʾân'daki 'Ḥurûf-i Muḳaṭṭaᶜa'ların Hermönitik ve Linguistik Çözümlemesi", (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait. "Semitik Dillerin Olası Kök Dili Moğolca: Aykırı Bir Kazı Çalışması", *Türk-Moğol Araştırmaları Çalıştayı II, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Beytepe Kampüsü-Mehmet Akif Ersoy Salonu, 8 Mayıs 2019, Ankara (yayınlanmamış bildiri).

Toprak, Mehmet Sait. "Sumerce 'DU.MU' Kelimesi Üzerine Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma", (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait. "Torah'da Geçen 'PeLeG' Ad(landırmas)ı Üzerine Etimolojik Bir Araştırma", (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait**.** "Vahiy ve Dil Antinomisi: Miqra ve Kur' ân Özelinde Vahiy-Dil Antinomisi Sorunsalı", *Din Dili*. İstanbul: Kur'ân Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2015, 245-263.

Toprak, Mehmet Sait. "Zekeriya Peygamber Adına Dâir Etimolojik-Etiyolojik Bir Araştırma" (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait. "Kur'ân'ın Kıssaların 'ʾAḥsen'i Yûsuf Hikayesi Antik Mısır'ın Sinuhe veya Sanehat Kıssası Olabilir mi?", (yayın aşamasında makale).

Toprak, Mehmet Sait, *Kök(en) Dil Savı: Babil Kulesi'ni Yeniden Kur(gula)ma*, (yayın aşamasında kitap).

Toprak, Mehmet Sait. *Talmud ve Hadis: Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2012.

Tuna, Osman Nedim. *Sümer ve Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1997.

Wellhausen, Julius. *Reste Arabischen Heidentums: Gesammelt Und Erläutert*. Berlin 1897.

Wilson, Emily. *The Story of Joseph and Potiphar's Wife:Thomas Mann's Joseph and His Brothers and his Early Jewish and Christian Sources*. A thesis presented for the B.A. degree With Honors in The Department of English and the Independent Concentration Program University of Michigan, Spring 2009.

Yohannan, John D.. *Joseph and Potiphar's Wife in World Literature: An Anthology of the Story of the Chaste Youth and the Lustful Stepmother*. New York: New Directions Books, 1968.

Yuyakim d-beth Yaᶜḵub, *Syriac Dictionary: Key of Languge / Leksiqûn Sûryoyo: Qᵊlîḏoᵓ d-Leşonoᵓ.* Nusaybin: St. Augin Monastery Publisher, 2016.

Zandee, Jan. *Josephus Contra Apionem: An Apocryphal Story of Joseph in Coptic*. Amsterdam: North-Holland Publ., 1961.

ŞEKİLLER LİSTESİ

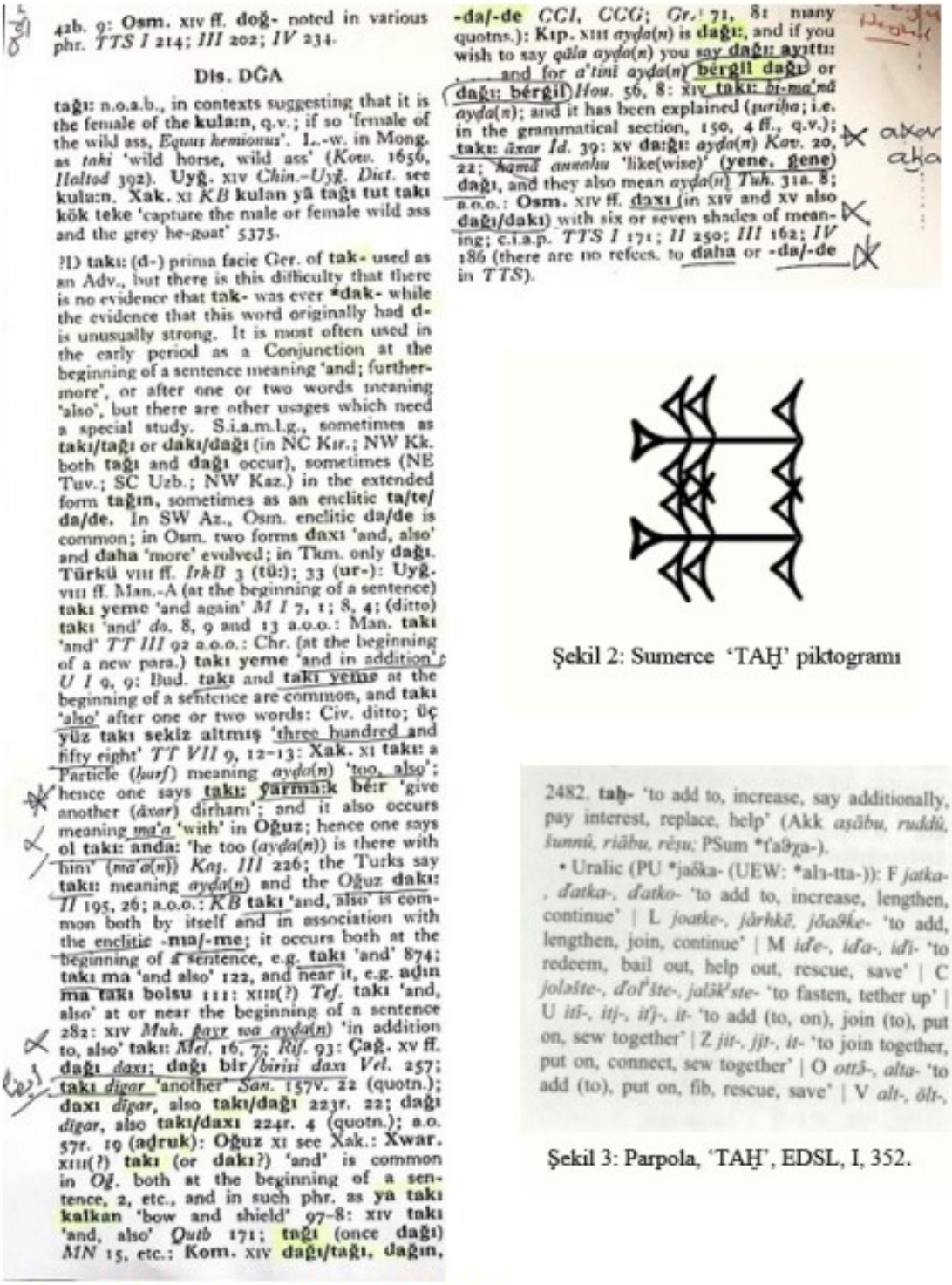

42b. 9: **Osm.** XIV ff. **doğ-** noted in various phr. *TTS I* 214; *III* 202; *IV* 234.

Dis. DĞA

tağı: n.o.a.b., in contexts suggesting that it is the female of the **kula:n**, q.v.; if so 'female of the wild ass, *Equus hemionus*'. L.-w. in Mong. as *taki* 'wild horse, wild ass' (*Kow.* 1656, *Haltod* 392). **Uyğ.** XIV *Chin.-Uyğ. Dict.* see **kula:n.** **Xak.** XI *KB* **kulan yā tağı tut takı kök teke** 'capture the male or female wild ass and the grey he-goat' 5375.

?I) **takı:** (**d-**) prima facie Ger. of **tak-** used as an Adv., but there is this difficulty that there is no evidence that **tak-** was ever ***dak-** while the evidence that this word originally had **d-** is unusually strong. It is most often used in the early period as a Conjunction at the beginning of a sentence meaning 'and; furthermore', or after one or two words meaning 'also', but there are other usages which need a special study. S.i.a.m.l.g., sometimes as **takı/tağı** or **dakı/dağı** (in NC Kır.; NW Kk. both **tağı** and **dağı** occur), sometimes (NE Tuv.; SC Uzb.; NW Kaz.) in the extended form **tağın,** sometimes as an enclitic **ta/te/da/de.** In SW Az., Osm. enclitic **da/de** is common; in Osm. two forms **daxı** 'and, also' and **daha** 'more' evolved; in Tkm. only **dağı.** **Türkü** VIII ff. *IrkB* 3 (**tü:**); 33 (**ur-**): **Uyğ.** VIII ff. Man.-A (at the beginning of a sentence) **takı yeme** 'and again' *M I* 7, 1; 8, 4; (ditto) **takı** 'and' *do.* 8, 9 and 13 a.o.o.: Man. **takı** 'and' *TT III* 92 a.o.o.: Chr. (at the beginning of a new para.) **takı yeme** 'and in addition' *U I* 9, 9: Bud. **takı** and **takı yeme** at the beginning of a sentence are common, and **takı** 'also' after one or two words: Civ. ditto; **üç yüz takı sekiz altmış** 'three hundred and fifty eight' *TT VII* 9, 12–13: **Xak.** XI **takı:** a Particle (*ḥurf*) meaning *ayḍa(n)* 'too, also'; hence one says **takı: şarmā:k bē:r** 'give another (*āxar*) dirham'; and it also occurs meaning *ma'a* 'with' in **Oğuz**; hence one says **ol takı: anda:** 'he too (*ayḍa(n)*) is there with him' (*ma'a(n)*) *Kaş. III* 226; the Turks say **takı:** meaning *ayḍa(n)* and the Oğuz **dakı:** *II* 195, 26; a.o.o.: *KB* **takı** 'and, also' is common both by itself and in association with the enclitic **-ma/-me**; it occurs both at the beginning of a sentence, e.g. **takı** 'and' 874; **takı ma** 'and also' 122, and near it, e.g. **adın ma takı bolsu** 111: XIII(?) *Tef.* **takı** 'and, also' at or near the beginning of a sentence 282: XIV *Muh. ḫayr wa ayḍa(n)* 'in addition to, also' **takı:** *Mel.* 16, 7; *Rif.* 93: **Çağ.** XV ff. **dağı** *daxı*; **dağı bir** *birisi daxı Vel.* 257; **takı** *digar* 'another' *San.* 157v. 22 (quotn.); **daxı** *digar*, also **takı/dağı** 223r. 22; **dağı** *digar*, also **takı/daxı** 224r. 4 (quotn.); a.o. 57r. 19 (**aḍruk**): **Oğuz** XI see Xak.: **Xwar.** XIII(?) **takı** (or **dakı?**) 'and' is common in *Oğ.* both at the beginning of a sentence, 2, etc., and in such phr. as **ya takı kalkan** 'bow and shield' 97–8: XIV **takı** 'and, also' *Qutb* 171; **tağı** (once **dağı**) *MN* 15, etc.: **Kom.** XIV **dağı/tağı, dağın,** **-da/-de** *CCI, CCG; Gr.*[1] 71, 81 many quotns.): **Kıp.** XIII *ayḍa(n)* is **dağı:**, and if you wish to say *qāla ayḍa(n)* you say **dağı: ayıttı:** ... and for *a'tinī ayḍa(n)* **bérgil dağı:** or **dağı: bérgil** *Hou.* 56, 8: XIV **takı:** *bi-ma'nā ayḍa(n)*; and it has been explained (*puriḥa*; i.e. in the grammatical section, 150, 4 ff., q.v.); **takı:** *āxar Id.* 39: XV **da:ğı:** *ayḍa(n) Kav.* 20, 22; *ḥamā aunahu* 'like(wise)' **(yene, gene) dağı,** and they also mean *ayḍa(n) Tuh.* 31a. 8; a.o.o.: **Osm.** XIV ff. **daxı** (in XIV and XV also **dağı/dakı**) with six or seven shades of meaning; c.i.a.p. *TTS I* 171; *II* 250; *III* 162; *IV* 186 (there are no refces. to **daha** or **-da/-de** in *TTS*).

Şekil 1: TAKI: Kelimesi: Clauson, EDPT, 466.

Şekil 2: Sumerce 'TAḪ' piktogramı

2482. **taḫ-** 'to add to, increase, say additionally, pay interest, replace, help' (Akk *aṣābu, ruddû, šunnû, riābu, rēṣu;* PSum *ʿaθga-).

• Uralic (PU *jaŏka- (UEW: *alɜ-tta-)): F *jatka-, ďatka-, ďatko-* 'to add to, increase, lengthen, continue' | L *joatke-, jårhkē, jõaθke-* 'to add, lengthen, join, continue' | M *iďe-, iďa-, iďi-* 'to redeem, bail out, help out, rescue, save' | C *joläšte-, ďolʲšte-, jalŏkʲste-* 'to fasten, tether up' | U *itī-, itj-, itj-, it-* 'to add (to, on), join (to), put on, sew together' | Z *jit-, jjt-, it-* 'to join together, put on, connect, sew together' | O *ottŏ-, alta-* 'to add (to), put on, fib, rescue, save' | V *alt-, ŏlt-,*

Şekil 3: Parpola, 'TAḪ', EDSL, I, 352.

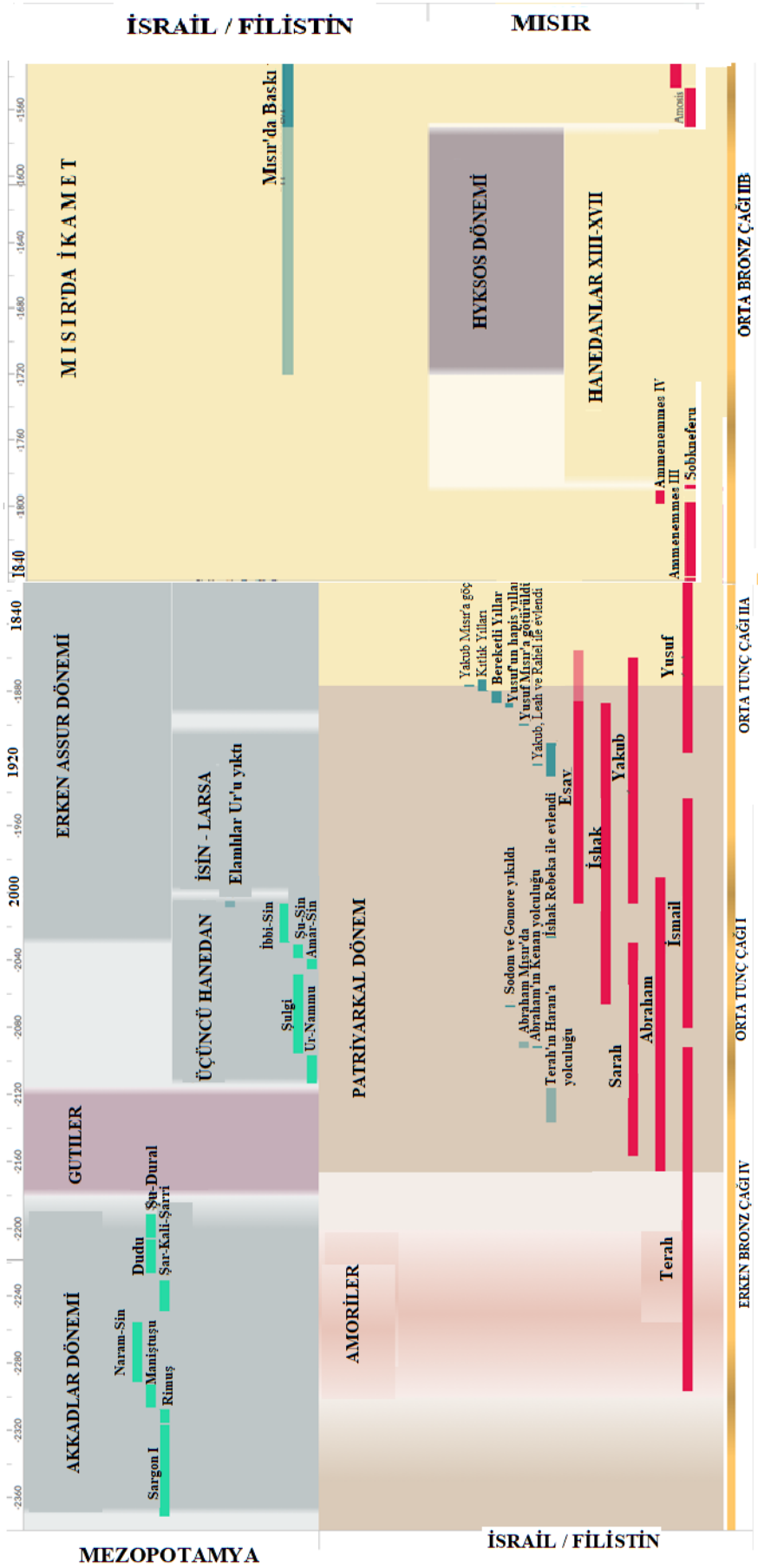

Şekil 4: Biblik Zaman Çizgesinde Yusuf Peygamber: Patriyarkal dönemin geleneksel-tutucu tarihlendirmesi yaklaşık olarak M.Ö. ikinci binyıla tekabül eden Mezopotamya kronolojisine uyumlu olarak gösterilmiştir. Tablo Accordance Bible Software Version 12.3.2 / David Lang' ın editörlüğünde hazırlanan Accordance Timeline Sampler Versin 1.3' ten yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 5: ‘**AḤSEN**e’l-ḳaṣaṣ’ ibâresi: Sanaa, “Dār al-Maḫṭūṭāt: DAM 16-16.4

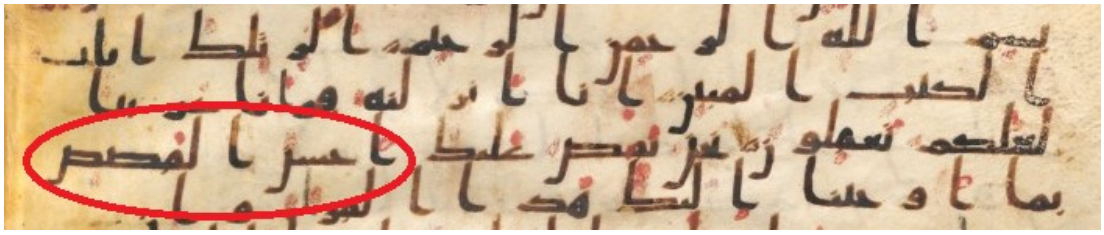

Şekil 6: ‘**AḤSEN**e’l-ḳaṣaṣ’: Berlin, Staatsbibliothek: Wetzstein II 1913 (Ahlwardt 305)

Şekil 7: ‘**AḤSEN**e’l-ḳaṣaṣ’: Sanaa, Dār al-Maḫṭūṭāt: DAM 16-24.1

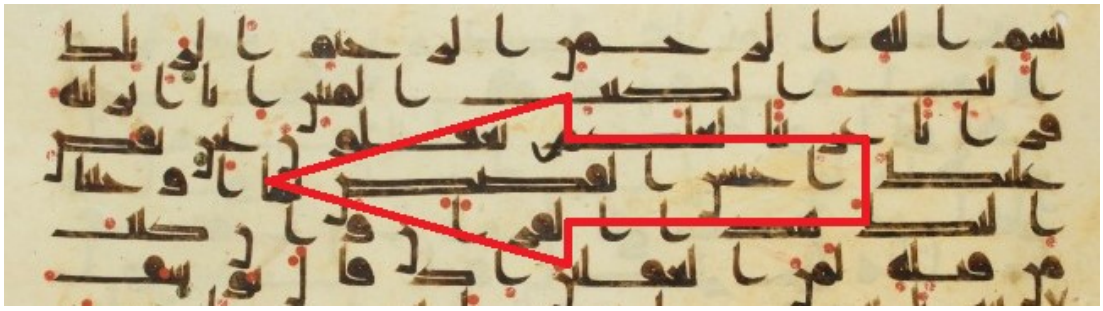

Şekil 8: ‘**AḤSEN**e’l-ḳaṣaṣ’: Paris, Bibliothèque nationale de France: Arabe 337 (d).